

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Bakalářská práce

2016

Ivana Frantová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Ivana Frantová

**Regionální identita a symbolické hranice
mezi My a Oni:
Případová studie Oseka na základě demolice
obce Hrdlovka**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Ivana Frantová**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Jadwiga Šanderová, CSc.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

FRANTOVÁ, Ivana.

Regionální identita a symbolické hranice mezi My a Oni: Případová studie Oseka na základě demolice obce Hrdlovka. Praha, 2016. 69 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Jadwiga Šanderová, CSc.

Abstrakt

Práce se zaměřuje na tvorbu regionální identity a vytváření symbolických hranic mezi My a Oni na příkladu města Oseka, do kterého se v roce 1974 přistěhovalo dva tisíce obyvatel z Hrdlovky, obce, jež byla zbourána kvůli těžbě hnědého uhlí. Cílem práce bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují vytvoření identity k danému místu a na základě čeho se utvořila symbolická hranice mezi My a Oni u původních obyvatel města Osek a původních obyvatel obce Hrdlovka. Dále jsem zkoumala, zda existuje vztah mezi regionální identitou a symbolickými hranicemi. Z kvalitativního výzkumu, jež byl uskutečněn především prostřednictvím hloubkových rozhovorů vyplynulo, že se regionální identita utváří na základě doby strávené na jednom místě; na rodném městě; na věku respondenta, životních a přírodních podmínkách, na kolektivním vědomí a vztazích v místě, se kterým se identifikujeme. Symbolické hranice se utvořily až v případě ohrožení místa, k němuž byla vytvořena identita. Symbolické hranice u Oseckých a Hrdlováků vznikly na základě odlišné regionální identity a mezi symbolickými hranicemi existuje tudíž přímý vztah. Celá práce může být věrným popisem toho, co pro lidi může znamenat místo, se kterým se ztotožňují a jaké je o něj v důsledku cizího rozhodnutí přijít.

Klíčová slova

Regionální identita, symbolické hranice, město, Osek, Hrdlovka, urbanismus

Abstract

The bachelors work focuses on the creation of regional identity and symbolic borders between “Us and Them” on the Osek city example, where 2000 people from the Hrdlovka village moved in. Hrdlovka was demolished for brown coal mining purposes. The approach of my work was to find out what factors are influencing the creation of an identity attached to a specific location based on which a symbolic “Us and them” border between the initial Osek and initial Hrdlovka inhabitants was formed. Further on I examined, if there is a relationship between regional identity and symbolic borders. The results of the quantitative research, which is mainly based on in-depth interviews, indicate that regional identity is being formed depending on the time spent in one place, city of origin, age of respondent, life and environmental conditions, collective awareness and relationship which identify ourselves in the given location. Symbolic borders arise only in situations where the location-attached regional identity is threatened. Symbolic borders of the inhabitants of both Hrdlovka and Osek raised from differences in their regional identity which means there is a direct relationship between them. The whole work summarizes what a location which people are attached to, can mean for them and how it is to lose it due to somebody else’s decision.

Keywords

Regional identity, symbolic boundaries, village, Osek, Hrdlovka, urbanism

Rozsah práce: 73 553 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Ivana Frantová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Jadwize Šanderové, CSc. za její trpělivost a velmi cenné rady a pomoc při řešení úskalí bakalářské práce. Dále bych chtěla moc poděkovat rodině a přátelům za jejich podporu, kterou mi celé studium dávali. Zároveň bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří si na mě udělali čas a bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Institut sociologických studií
Projekt bakalářské práce

Název: Sociální dopady a proměna města Osek jako reakce na demolici obce Hrdlovka

Název v anglickém jazyce: Social impacts on the town Osek and its transformation as a by-product of the village Hrdlovka demolition

Klíčová slova: Hrdlovka, Osek, město, urbanizace, sociologie města, dopady těžby uhlí
Klíčová slova anglicky: Hrdlovka, Osek, town, village, urbanization, small town sociology, impacts of coal mining

Akademický rok vypsání: 2014/2015
Typ práce: bakalářská práce
Jazyk práce: čeština
Ústav: Katedra sociologie (23-KS)
Vedoucí / školitel: doc. PhDr. Jadwiga Šanderová, CSc.

Řešitel: Ivana Frantová - zadáno vedoucím/školitelem

Datum přihlášení: 02. 06. 2015
Datum zadání: 03. 06. 2015
Odevzdaná/finalizovaná: ne
Oponenti: Mgr. Tomáš Samec

Zásady pro vypracování

Obec Hrdlovka byla hornickou obcí, jež ležela pod Krušnými horami. Jelikož se obec nacházela na území, kde se vyskytovalo hnědé uhlí, byla zničena v důsledku stanovení těžebních limitů. Většina obyvatel se přestěhovala do tří kilometrů vzdáleného města Osek. Městu Osek stoupl počet obyvatel o dva tisíce (z 3 tis. na 5 tis.). Tato demografická změna si vyžádala celkovou proměnu města. Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jaké jsou sociální dopady na město Osek v důsledku změny demografické struktury tohoto města. Mé hlavní výzkumné otázky jsou: Jak se město Osek v důsledku nárůstu počtu obyvatel změnilo? Jaké byly dřívější vztahy mezi původními obyvateli obce Hrdlovky a města Osek? Jaké jsou nyní vztahy mezi původními obyvateli obce Hrdlovky a města Osek? Nakolik se cítí obyvatelé původní obce Hrdlovky příslušníky města Osek a nakolik obce Hrdlovky? Jak byl řešen přesun obyvatel obce Hrdlovka, a jak by byl přesun obyvatel potencionálně řešen dnes, po roce 1989?

Práce se bude opírat o kvalitativní i kvantitativní výzkum. Konkrétně půjde o: hloubkové rozhovory s 8-10 původními obyvateli obce Hrdlovka a 4-5 obyvateli Oseka, dále se starostou města Osek a města Horní Jiřetín, o jehož zbourání se uvažuje a se zástupcem akciové společnosti Severočeské doly. Opírat se budu rovněž o kroniku obce Hrdlovka. Pravidelná setkání původních obyvatel Hrdlovky využiji pro dotazníkové šetření (cca 100 respondentů).

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	5
PROHLÁŠENÍ	7
OBSAH	1
ÚVOD	2
1. CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	4
2. KLÍČOVÉ KONCEPTY	4
2.1. IDENTITA.....	4
2.2. REGIONÁLNÍ IDENTITA.....	5
2.3. HRANICE MEZI MY A ONI.....	8
2.4. FAKTORY NA JEJICHŽ ZÁKLADĚ VZNIKÁ REGIONÁLNÍ IDENTITA.....	11
2.4.1. Čas.....	11
2.4.2. Potenciální míra migrace.....	11
2.4.3. Hodnocení životních podmínek.....	11
2.4.4. Mezigenerační vazby.....	12
2.4.5. Přírodní podmínky.....	12
2.5. REGIONÁLNÍ IDENTITA A HRANICE U PŮVODNÍCH OBYVATEL HRDLOVKY.....	12
3. METODOLOGIE	13
3.1. ZVOLENÁ METODA.....	14
3.1.1. Dotazování.....	14
3.1.2. Pozorování.....	16
3.2. METODA ANALÝZY DAT.....	16
3.3. REFLEXE.....	17
4. VÝSLEDKY ANALÝZY DAT	18
4.1. SYMBOLICKÉ HRANICE MEZI MY A ONI.....	18
4.2. REGIONÁLNÍ IDENTITA.....	21
4.2.1. Identita.....	21
4.2.2. Rodné město.....	22
4.2.3. Čas.....	23
4.2.4. Věk.....	24
4.2.5. Přírodní podmínky.....	25
4.2.6. Životní podmínky.....	27
4.2.7. Vztahy.....	29
4.2.8. Kolektivní vědomí.....	29
4.3. HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ.....	31
ZÁVĚR	34
SUMMARY	36
POUŽITÁ LITERATURA	37
SEZNAM PŘÍLOH	40
SEZNAM OBRÁZKŮ	40
SEZNAM TABULEK	40
PŘÍLOHY	41

Úvod

V Ústeckém kraji, téměř u hranic s Německem, ležela dříve obec jménem Hrdlovka, jež měla tři tisíce obyvatel. Tato obec s dlouhou tradicí měla již od dob První republiky industriální charakter. Stejně jako celé nejbližší okolí i Hrdlovka byla průmyslovým městem, jehož rozvoj byl podmíněn těžbou hnědého uhlí. Právě těžba hnědého uhlí se pro obec stala klíčovou, neboť jí musela v sedmdesátých letech ustoupit, stejně jako dalších 100 obcí a osad v Ústeckém kraji. Pod obcí se nacházely četné zdroje hnědého uhlí a domy byly od těžby rozpraskané, půda se propadala a celkové životní podmínky byly už velmi špatné. V roce 1969 bylo rozhodnuto o demolici obce, v roce 1971 byly zbourány první domy a v roce 1974 byla Hrdlovka smazána z povrchu zemského. V důsledku demolice obce, bylo ve městě Osek, vzdáleného dva kilometry od Hrdlovky vystavěno panelové sídliště, jež čítalo pět čtyřpodlažních a deset třináctipodlažních panelových domů, do kterých se postupně přestěhovalo téměř dva tisíce původních obyvatel Hrdlovky. Mezi původními obyvateli města Osek a původními obyvateli obce Hrdlovka vznikla vzájemná nevraživost.

Má bakalářská práce se bude zabývat tím, jak vzniká regionální identita k danému místu, a jaké faktory ovlivnily vznik regionální identity u obyvatel Hrdlovky, a kde v této souvislosti vznikly symbolické hranice mezi My a Oni u původních obyvatel Oseka a Hrdlovky.

Toto téma jsem si vybrala, neboť jsem se v Oseku narodila. Moje matka pochází z obce Libkovice, která též musela ustoupit těžbě hnědého uhlí, otec pochází z Hrdlovky a oba velmi často vzpomínají na místo, kde se narodili, vyrůstali a se kterým se i po čtyřiceti letech ztotožňují.

Dvěma hlavními teoretickými koncepty pro tuto práci bude koncepce regionální identity a teorie symbolických hranic mezi My a Oni.

Regionální identita je něco, co je získané prostřednictvím sociálních interakcí a přidělených sociálních rolí. Předmětem identifikace může být i nějaké místo, se kterým se ztotožňujeme a toto místo se může v průběhu života měnit. Proto je pro moji práci tento teoretický koncept tak podstatný, neboť zjišťuje, jak jsou původní obyvatelé obce ztotožnění s Hrdlovkou a jak se za svůj život stihli ztotožnit s městem Osek.

Dále bude problém zkoumán prostřednictvím konceptu symbolických hranic, tedy konkrétně budeme zkoumat to, jak se na základě regionální identity mohly proti sobě vymezit dvě skupiny.

Hned z počátku bakalářské práce budou vysvětleny pojmy jako identita, regionální identita, symbolická hranice, kdo jsme My, kdo jsou Oni apod. Následně pak budou prezentovány výsledky kvalitativního výzkumu a v samotném závěru se pokusím vše komplexně shrnout a vysvětlit odpověď na tři hlavní výzkumné otázky.

Kvalitativní výzkum byl dělán prostřednictvím dvou metod – krátkého pozorování a rozhovorů s původními obyvateli obce Hrdlovka a města Osek. V analytické části tak lze nalézt, jak se faktory utvářející regionální identitu uvedené v teoretické části překrývají s výpověďmi respondentů výzkumu a které z těchto faktorů mohly pomoci k utváření symbolických hranic.

I když je to již čtyřicet let, kdy byla Hrdlovka zbourána, považuji toto téma za velmi aktuální, neboť se poslední dobou v politickém diskurzu velmi často hovoří o prolomení těžebních limitů, které by pro města Černice a město Horní Jiřetín znamenaly zánik. Podrobnější příběh osudu zaniklé obce Hrdlovky a města Osek můžete nalézt v příloze bakalářské práce společně s fotodokumentací.

1. Cíle a výzkumné otázky

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak se utváří regionální identita a kde vznikají symbolické hranice mezi My a Oni na případu zaniklé obce Hrdlovka a města Osek. Hlavní výzkumné otázky jsou:

- I. Kde vznikla symbolická hranice mezi původními obyvateli Hrdlovky a Oseka?
- II. Jaké faktory vytvořily regionální identitu u původních obyvatel Hrdlovky?
- III. Jaký je vztah regionální identity a symbolických hranic v Hrdlovce a Oseku?

Všechny tři výzkumné otázky budou zodpovězeny prostřednictvím studia odborné literatury, jejíž výstupy lze nalézt v klíčových konceptech této práce (kap. 2), a prostřednictvím kvalitativního výzkumu (kap. 4), kde odpovědi na všechny tři výzkumné otázky, byly hledány prostřednictvím hloubkových rozhovorů s původními obyvateli Hrdlovky a Oseka.

2. Klíčové koncepty

Dříve než se začneme věnovat konkrétnímu příkladu, na němž jsme zkoumali hlavní výzkumné otázky, musíme se zaměřit na klíčové koncepty, jež pomohou čtenáři pochopit, v jakém smyslu byly pojímány hlavní teoretické klíčové koncepty, z nichž tato bakalářská práce vychází.

2.1. *Identita*

Slovo identita patří k jednomu z nejednoznačně definovaných pojmů, což bývá způsobeno odlišnými přístupy jednotlivých vědních disciplín. Původ nacházíme ve vývojové psychologii, kdy tento pojem uvedl do obecného povědomí Erik Homburger Erikson, německý psychoanalytik (Kreisslová 2013: 21).

Pojem identita se poprvé objevuje v sociologii až 90. letech 20. století. Identita je pojem vícevrstevnatý, neboť neukazuje na samotnou komplexní osobnost, ale vyzdvihuje jednotlivé aspekty či specifické dimenze osobnosti. Dle Petruska je identita to, co nám brání se proměnit v pouhý balíček sociálních rolí. „Identita znamená,

že neztrácím sebe sama za zřetele jako sebe, jako individuum, jako neopakovatelnou osobnost.“ (Petrušek 2009: 61).

„Oproti nazírání identity jako součásti psychické struktury jedince dominuje zde představa osobní identity jako produktu sociální interakce mezi jednotlivcem a společností.“. Jde o sociální interakci, prostřednictvím které je jedinec postaven do souřadnic sociálních pozic, vztahů a rolí, které dávají smysl jeho jednání a jeho bytosti. Člověk se dokáže identifikovat až v porovnání s představou, kterou sdílí s druhými lidmi a vůči které se dokáže vymezit, rozeznat sám sebe a rozeznat druhé (Kreisslová 2013: 21).

Proces, při kterém se s jednotlivými věcmi ztotožňujeme či vymezujeme, se nazývá internalizace, která nemusí být vždy vědomá. Často předmět identity nabývá významu a je objeven až dodatečně zpravidla při jeho ztrátě či jeho ohrožení (Zich 2007: 49).

Velmi zjednodušeně tedy říci, že identita je nějaký soubor věcí, rolí, hodnot, se kterými se ztotožňujeme a oproti kterým se vymezujeme.

Petrušek rozděluje identitu na dva typy. Prvním typem je identita základní, která je souborem neopakovatelných rysů člověka, jako jsou vzhled, duševní a tělesné vlastnosti, životní zážitky, zkušenosti a hodnoty. Druhým typem je identita specifická, která se může měnit v čase a která závisí na kulturních a sociálních podmínkách. Specifická identita může být identitou genderu, národní či etnické příslušnosti, náboženská, politická či pro tuto práci významná identita regionální (Petrušek 2009: 61).

Dále nebudeme pracovat s pouze s pojmem regionální identity.

2.2. Regionální identita

Regionální identita je součástí lidské identity, jež má pluralitní povahu a je velmi komplexní. Identitu můžeme chápat jako ztotožňování se s něčím, co přijímáme za své a vymezování se proti něčemu cizímu. Předmětem tohoto ztotožnění může být cokoli, a prostor či region může být jedním z nich. Regionální identita se váže převážně k místu, kde žijeme. Celá problematika regionální identity tkví v tom, se kterým místem se lidé identifikují, jak a kam až ho vymezují.

Regionem v tomto smyslu rozumíme administrativně vymezené území, ať už celý region, kraj, město, či část města, která je zpravidla nějak pojmenována.

Regionem můžeme též nazývat místo, které není nutně ohraničené, ale je spjato historií či zvyky, jako např. Chodsko. Dalším aspektem, kterým se sociologie zabývá, je charakteristika oblasti, konkrétněji to, čím jsou lidé v určitém regionu specifictí (Zich 2007: 49).

A. Pred i N. Thrift vnímají region jako prostor, který utváří řada různých, vzájemně propojených interaktivních prvků, včetně prvku, že v regionu žijí lidé a tudíž zde musí existovat i vztah mezi daným regionem/prostorem a obyvateli, které na tomto místě žijí (Chromý 2003: 164).

Paasi říká, že aby dané místo mohlo být považováno za region, ke kterému se můžeme identifikovat, musí být institucionalizován. Proces institucionalizace je založen na čtyřech fázích, které nemusí být nutně postupné. 1. fází je předpoklad územního tvaru, 2. fází je předpoklad vývoje symbolického tvaru, kdy dané území je spjato s určitými specifickými rysy, 3. fází je vývoj institucí na daném území a 4. fází je regionální povědomí společnosti o daném místě (Paasi 1986 in Kovárnová 2015: 16).

Při formování regionální identity není z hlediska času podstatná přítomnost, nýbrž minulost, která je přetransformována do kolektivní paměti, která může mít až značně ideologický charakter (Kovárnová 2015: 14). Společná minulost a společné zážitky tak mohou v lidech vytvářet pocit sounáležitosti.

Chromý nastínil čtyři způsoby, kterými lidé využívají prostor k vytváření si identity:

- 1) První a nejdůležitější je způsob rozlišení nás (My) od ostatních (Oni) na základě prostoru, místa, kde žijeme a se kterým se identifikujeme.
- 2) Druhý způsob je vědomí kontinuity našeho života, který jsme prožili či prožíváme určitou dobu na stejném místě.
- 3) Třetí z principů je princip sebeúcty, kdy jedinec je hrdý na město, ve kterém žil či žije.
- 4) Čtvrtým principem je tzv. sebeúčinnost, kdy nám místo svými kvalitami může do určité míry usnadňovat náš život (Chromý 2003: 167).

Příslušnost obyvatel k regionu, v tomto případě k určitému městu, je ze všech územních identit (národní, identita ke kraji apod.) tou nejsilnější, neboť čím menší územní celek, ke kterému je regionální identita vytvořena, tím je pocit sounáležitosti větší v důsledku toho, že tuto oblast známe nejvíce a tudíž uspokojuje naši potřebu intimního prostředí a domova (Chromý 2003: 167).

Základním rámcem regionální identity je koncept regionální identity a identity regionu. Regionální identitu tak můžeme dále dělit na:

- a) Regionální identitu založenou na individuálním vědomí jedince, kdy je brán na zřetel vztah jedince k danému místu, na jeho pocity, každodenní zkušenost apod.
- b) Regionální identitu založenou na kolektivním vědomí, která tkví ve shodně orientované územní identitě skupiny jedinců, která vzniká na základě společných znaků, zážitků, symbolů, historii apod. Hlavním zdrojem této identity je kolektivní paměť.
- c) Identita regionu neboli image regionu. Tato identita je založená na obrazech obyvatel žijících nejen uvnitř, ale i vně regionu – turisti, návštěvníci, ale i lidé, kteří region vůbec nenavštívili (Heřmanová, Chromý a kol. 2009: 114).

Proces identifikace s určitým místem je vědomý a obsahuje jak emoční, tak zkušenostní dimenzi. Proces internalizace věcí je často ovlivněn historickými zkušenostmi, kulturním prostředím, sociálním postavením apod. Konstruované identity mohou mít různou dobu trvání. Některé identity mohou mít celoživotní trvání, jiné se mění v důsledku změny podmínek vnějšího okolí, proto člověk může svou regionální identitu měnit velmi často, či si ji nemusí vůbec uvědomovat. Specifickým příkladem regionální identity je něco, co nazýváme domovem (Zich 2007: 50).

Domov je pro nás pojmenování významu, které má určité místo a dokážeme přesně specifikovat, kde se nachází. Je to místo, kam patříme a kde hledáme jistotu a oporu, na základě zkušenosti prostřednictvím intenzivních emocionálních a sociálních zážitků. Často se můžeme setkat s dvojím domovem, kde zpravidla první je ten, odkud respondenti přišli a druhý ten, kde žijí nyní. Fenomén dvojího domova tak bývá nejčastěji spojován s dětstvím a raným mládím a s tím spojeným citovým vztahem k rodinnému prostředí (Zich 2007: 53-54).

Pokud se zabýváme specifickou společností v určitém okamžiku, je onen okamžik specifický určitou kulturou a historií. Rozvoj regionu tak souvisí s jeho historií a tradicemi.

Regionální identita je také znakem toho, zda člověk do určitého prostředí patří či nikoli, ovšem existují lidé, kteří mají pocit, že patří všude a pak i ti, kteří nepatří nikam. Takový přístup je však poměrně výjimečný a pro většinu lidí je identita k danému místu významnou součástí jejich života (Zich 2007: 53-54).

Identity jsou charakteristiky individuálního vědomí. Identita se vytváří ve vztazích s ostatními. Kdo jsem já, je vymezeno od distance, kdo jsi Ty. Kdo jsme My, můžeme určit až po identifikaci, kdo jsou Oni a co je to, čím se od nás odlišují (Tilly 2005: 8).

Pro účely bakalářské práce pojmám regionální identitu jako vědomé ztotožnění se s určitým městem (Hrdlovka vs. Osek), která se váže k místu, kde jsme žili či žijeme. Tato regionální identita je založena, jak vymezuje Chromý, na kolektivním vědomí, jehož zdrojem je kolektivní paměť. Pocit sounáležitosti a ztotožnění se s městem však mohl být objeven až při ztrátě nebo ohrožení města, se kterým tento pocit vznikl.

2.3. Hranice mezi My a Oni

Součástí regionální identity není, jak jsme uvedli v předchozí kapitole, pouze schopnost ztotožnit se s určitým místem, hodnotou, rolí apod., ale i schopnost se vůči skupině druhé vymezit. Toto vymezení nám může pomoci k upevnění naší identity a k pochopení toho, kdo jsme. Jak už jsem uvedla, identita se vytváří ve vztahu s ostatními. A právě mezi tím, s čím se ztotožňujeme a tím, proti čemu se vymezujeme, může vzniknout určitá hranice, jakási pomyslná bariéra, která jednu skupinu odděluje od druhé.

V následující subkapitole se touto hranicí či bariérou budeme zabývat podrobněji.

Společnost se skládá z nepřeborného množství skupin, jež se utváří na základě nějaké podobnosti. Každý jedinec je členem hned několika skupin. Dle Allporta mají skupiny tendenci se vždy od nějaké jiné skupiny separovat, to připisuje jednoduše pohodlí a nejmenší námaze a hrdosti příslušnosti k určité skupině lidí. Může se stát, že skupiny mají málo komunikačních kanálů jak komunikovat, poznávat a integrovat se do skupiny jiné (Allport 2004: 50).

Mezi těmito jednotlivými skupinami může vznikat bariéra, jakási pomyslná hranice, která rozděluje tyto dvě skupiny.

Tato hranice, která vzniká mezi dvěma skupinami, není jasně specifikovaná, je symbolická. Vzniká tam, kde si pokládáme otázky: Kdo jsem Já? Kdo jsme My? Kdo jsou Oni? Každá z těchto skupin vytváří kolektivní příběhy o hranici, o vztazích uvnitř skupiny a o vztazích mezi dvěma skupinami. Často se tyto skupiny ovlivňují (Tilly 2005: 8).

Allport předesílá, že to s čím se ztotožňujeme a to, jaké hodnoty vyznáváme, pramení z těch věcí, které důvěrně známe. To, co nám je důvěrně známé, poskytuje základ naší existenci, našemu bytí. Jelikož bytí je samo o sobě považováno za dobré, jsou za dobré považovány i základy na kterých stojí. Pokud je nám narozením dáno místo, sousedé, rodiče, považujeme je za samozřejmé, jsou součástí našeho bytí, a tudíž jsou dobré.

Jak je již uvedeno výše, člověk se identifikuje se spoustou věcí, jednou z věcí může být i prostor a proto se i na základě příslušnosti k danému místu mohou utvářet skupiny, jež ono místo vnímají za samozřejmost svého bytí, a tudíž se k dané skupině přičleňují. Už od útlého věku, si každý postupně uvědomuje členem kterých je skupin. Člověk se k určité skupině přičleňuje pomocí odměn či hezkých zážitků, na jejichž základě se utváří loajalita k dané skupině. U prostoru, či regionu to může být vesnická zábava, která může napomoci utvářet loajalitu ke skupině prostřednictvím pocitu štěstí (odměny). Pokud je jedinec utržen od své loajality, je nešťastný. Pokud člověk ztratí část své identity, jeho já není celistvé a málo kdo se chce stát někým jiným. Nikdo nemusí znát všechny členy své skupiny, stačí jich znát několik v jeho bezprostřední blízkosti (Allport 2004 : 60 – 61). Definovat skupinu, jež nám je vlastní je těžké, proto všichni příslušníci používají slovo My ve stejném smyslu. My tudíž znamená jakákoli skupina, jež se ztotožňuje s jedním nebo více určitými znaky – např. místem. U regionální identity je My myšleno město, oblast, region, jež se stal předmětem naší identifikace (Allport 2004: 63).

Existence takovéto skupiny logicky vzato znamená, že musí existovat odpovídající cizí skupina, vůči které se naše vlastní určitým způsobem vymezuje. Nemusí to však ještě nutně znamenat, že loajálnost ke skupině jedné, nese neloajálnost ke skupině jiné, cizí. Nepřátelství vůči skupinám cizím, může posílit soudržnost skupiny nám vlastní, není to však zapotřebí. Dáváme přednost tomu, co dobře známe, proto vždy když se zeptáme, zda jsme lepší My nebo Oni, a může se jednat klidně o skupinu založenou na příslušnosti k stejnému městu, vždy odpovíme, že My, protože, Oni, je neznáme (Allport 2004: 73).

Dle Lamontové sociální teorie identity říká, že symbolické hranice jsou utvářeny pozitivním hodnocením vlastní skupiny za pomoci srovnání se skupinou cizí, vůči které se pokoušíme vymezit. Tento proces si klade za cíl zachovat a dosáhnout převahy nad skupinou cizí. Sociologové říkají, že lidé se přizpůsobují svému prostředí pomocí kognitivní kategorizace a stereotypizace. Vytváření těchto hranic částečně vyplývá

z automatického procesu, který generuje kategorizaci podle pohlaví a rasy. Jednotlivci by měli být schopni se odlišit od cizí skupiny a mít pocit sounáležitosti vůči skupině vlastní (Lamont, Molnár 2002: 170).

Bauman předpokládá, že nám vlastní skupina omezuje naši svobodu, protože ztenčuje škálu postojů a názorů, které jedinec může zastávat. Formální i neformální skupiny se vytváří právě na základě očekávání, která jsou požadována od jejích členů a vylučují ty jedince, kteří by těmto očekáváním nemohli dostát. Objeví-li se mezi jednotlivými skupinami propasti v porozumění, jsou často spojeny se stereotypními domněnkami (Bauman 2004: 24).

Dojde-li ve skupině, k níž patříme k rozporům mezi našimi očekáváním, vyvstává možnost, že jsme si skupinu nevybrali dobrovolně, ale že jsme jejím členem pouze proto, že jsme se do ní narodili, tudíž nešlo o výkon svobodné moci, nýbrž o jakýsi projev závislosti (Bauman 2004: 30).

Pokud se chceme z určité skupiny vymanit, musíme vynaložit značné úsilí a odolat vůči očekávání lidí, jež nás obklopují. Místo konformity vůči normám, hodnotám a postojům skupiny se budeme muset obrnit trpělivostí, odhodláním i sebezapřením (Bauman 2004: 30).

Sebeidentifikujeme se tedy prostřednictvím našeho okolí a žádné pevné jádro identity Já neexistuje. Protiklady se tak stávají nástroji, pomocí kterých mapujeme tento svět (Bauman 2005: 44).

Allport předpokládá, že „předpokládaný pokles pocitu sounáležitosti k vlastní skupině klesá s tím, jak se zvětšuje počet jejích příslušníků.“. Allport proto klesající žebříček sounáležitosti sestavil takto: Rodina, sousedství, město, stát, národ, rasový původ, lidstvo. Můžeme si povšimnout, že sousedství či město bylo Allportem dáno hned na druhé a třetí místo pocitu sounáležitosti (Allport 2004: 74).

Jak jsem uvedla výše, abychom se dokázali ztotožnit s určitou skupinou, je k tomu třeba nějakého společného znaku, buď takového, který jsme si vybrali, či takového, který nám byl přidělen. V mém zkoumaném problému je společným znakem a hodnotícím kritériem město, se kterým se dotazovaní ztotožnili. Pokud mluvíme dále o symbolickým hranicích, máme na mysli symbolické hranice mezi Osečáky a Hrdlováky, které vznikly na základě odlišné regionální identity.

2.4. Faktory na jejichž základě vzniká regionální identita

Abychom mohli zkoumat samotnou regionální identitu, na jejímž základě vznikly symbolické hranice, musíme se nejdříve zabývat faktory, které regionální identitu utvářejí. Balek ve své stati o obyvatelích českého pohraničí rozeznává faktor času, potenciální míry migrace, hodnocení životních podmínek a mezigenerační vazby. Chromý uvádí za významný faktor ještě přírodní podmínky. Nyní se na jednotlivé faktory zaměříme blíže.

2.4.1. Čas

Čas, přesněji doba strávená na jednom místě je jedním z velmi výrazných faktorů, jež napomáhá k vytvoření identity s daným místem.

„Určitá doba života, vázaná na konkrétní prostředí regionu, je nutná pro tvorbu sociálního kapitálu v daném regionu a lze ji pokládat za podmiňující faktor z hlediska identifikace s místem života.“ Dle výzkumu vyplynulo, že většina populace stráví v daném regionu dostatečnou dobu na to, aby se s místem ztotožnila, přičemž průměrná doba setrvání v regionu byla 36 let. (Balek 2009: 35).

2.4.2. Potenciální míra migrace

Nízká potenciální míra migrace je projevem spokojenosti života v regionu. V severních Čechách je potenciální míra migrace o něco větší než v ostatních místech České republiky. Tento rozdíl může být dán menší zakotveností v regionu, jež může být způsobena historicky nebo pravděpodobněji stavem a interpretací životních podmínek. Musíme vzít v potaz, že v českém pohraničí je obyvatelstvo poměrně nové. Po odsunu Němců po konci druhé světové války se obyvatelstvo z valné většiny obměnilo, tudíž rodová zakotvenost daná historickým vývojem nemusí být tak silná.

Nejčastějšími potenciálními migranty jsou svobodní lidé mladšího věku. Dalším aspektem k ochotě migrovat může být vlastnictví nemovitosti, jež může být bariérou pro migraci, neboť zvyšuje náklady s ní spojené (Balek 2009: 35 – 37).

2.4.3. Hodnocení životních podmínek

Míra spokojenosti na daném území, je však dalším výrazným aspektem, neboť zvyšuje sociální potenciál. Tento aspekt může mít však i negativní dopad na rozvoj regionu a to v případě, kdy je nevyužitý. Zakotvenost může být i znakem sepětí se stereotypy a tradičními normami, což může být bariérou k inovativním změnám, které

mohou být pro rozvoj nezbytné. Toto může být bariérou pro pohyb pracovní síly a neschopnosti přizpůsobit se strukturálním změnám na trhu práce. „Interpretace sociálních podmínek místa života je významným indikátorem teritoriální identity, jejímž zdrojem je interakce s vnějším prostředím a to jak se sociálním, tak materiálním.“ (Balek 2009: 39).

2.4.4. Mezigenerační vazby

Dalším z faktorů, jež napomáhají k tvorbě regionální identity, jsou mezigenerační vazby neboli rodová zakořeněnost. Z výzkumů však vyplývá, že současná životní situace ve městě je pro identifikaci s místem vnímána jako podstatnější než minulost, která ovlivňuje emocionální vazbu k danému teritoriu. Význam mezigeneračních vztahů je spojen s délkou života na daném území, kdy nejmenší význam nalézáme u mladších věkových kategorií (Balek 2009: 42).

2.4.5. Přírodní podmínky

Velkou roli při utváření regionální identity mohou hrát též přírodní podmínky a krajina daného regionu, jako výsledek určitého soužití člověka s přírodou (Chromý 2003: 167).

2.5. *Regionální identita a hranice u původních obyvatel Hrdlovky*

Případ Oseka a Hrdlovky je specifický tím, že všichni obyvatelé jedné obce byli nuceni se přestěhovat do města jiného. Migrace nebyla činem jejich svobodné volby, nýbrž byla rozhodnutím nezainteresované instituce. Právě ohrožení a následná ztráta domova, ztráta předmětu identity mohla vést k jejímu upevnění. Případ Hrdlovky je též specifikován tím, že se samotnými jednotlivci stěhovali i všichni jejich sousedé, což mohlo posílit pocit sounáležitosti. Největší rozdíl oproti běžné migraci je výjimečný tím, že město původu bylo kompletně zdemolováno, vytěženo, zasypáno. Byly spáleny mosty, tudíž lidé, jež přišli o svůj domov, se neměli kam vracet a vzpomínat. Celé místo, kde Hrdlovka ležela, bylo vybagrováno, zasypáno a dnes zde probíhají rekultivace. Celková povaha krajiny se změnila. (viz příloha: Situace v Hrdlovce a Oseku po roce 1969)

Pokud hovoříme o regionální identitě původních obyvatel Hrdlovky, je za region považováno město jako administrativní celek s jasně vymezeným územím, jménem

a historií. Pokud se máme ptát, co je pro danou skupinu specifické, tak je to právě jejich pohnutý osud a tradice v těžbě hnědého uhlí, neboť většina lidí pracovala v místních dolech.

Dle Passiho může být Hrdlovka jednoznačně považována za region, neboť má územní tvar, který je dokonce jasně daný. Má symbolický tvar, neboť je specifický právě průmyslovou činností, má svojí vlastní historii, existuje zde instituční administrativní aparát – radnice, základní škola, kulturní dům apod. a město jako takové se již vrylo do povědomí obyvatel.

Identita, kterou zkoumáme na příkladu Hrdlovky je identitou specifickou, do značné části vrozenou a do jisté míry získanou. Tato identita je založena na individuálním vědomí jedince, který má na základě každodenní zkušenosti vytvořen k místu vztah a na kolektivním vědomí, které vzniklo na základě společných zážitků, symbolech, historii apod.

Pokud uvažujeme o regionální identitě v českém Podkrušnohoří, musíme brát v potaz to, že obyvatelstvo je v tomto regionu poměrně nové, z důvodu odsunu německého obyvatelstva po konci druhé světové války. Jak už jsem v historickém kontextu Hrdlovky zmiňovala, byla Hrdlovka osidlována výhradně německým obyvatelstvem až do 50. let 19. století, kdy se do Hrdlovky nastěhoval první Čech František Slach (Historie Hrdlovky) Po odsunu německého obyvatelstva se významně změnil poměr mezi českým a německým obyvatelstvem. Navíc s rozmachem těžby hnědého uhlí se zvyšoval počet obyvatel průmyslových měst v důsledku migrace za prací. Počet německého obyvatelstva se v průběhu let postupně snižoval. Dnes v Oseku, kam se původní obyvatelstvo Hrdlovky nastěhovalo, žije zhruba 1% Němců (Komunitní plán sociálních služeb a rozvoje občanské společnosti města Osek).

Další faktory, na jejichž základě mohla vzniknout regionální identita ať k Hrdlovce či Oseku, budeme více rozebírat v analytické části stejně jako to, kde a na základě kterých faktorů utvářejících regionální identitu se utvořila symbolická hranice mezi Hrdlováky a Osečáky.

3. Metodologie

Cílem této bakalářské práce je najít odpovědi na výzkumné otázky, prostřednictvím kterých se snažíme zjistit, jaké faktory utvořily regionální identitu a na

základě kterých z nich se vytvořily symbolické hranice mezi My a Oni u původních obyvatel Oseka a Hrdlovky. A jaký je vztah mezi regionální identitou a těmito hranicemi.

3.1. Zvolená metoda

Metodu pro zkoumání výzkumných otázek jsem zvolila kvalitativní výzkum, který bude prováděn především prostřednictvím hloubkových rozhovorů a krátkým pozorováním. Pro mé téma, či konkrétněji pro případ Oseka a Hrdlovky neexistuje žádná literatura. Veškeré informace, které jsou dostupné, jsou známy především z fotografií, novinových článků a výpovědí pamětníků. Jelikož se má práce zabývat především pamětníky a jejich postojem k regionální identitě, zvolila jsem formu hloubkových rozhovorů, jako nejvhodnější metodu pro získání dat.

3.1.1. Dotazování

Všechny respondenty jsem si rozdělila do dvou skupin a to na původní obyvatele Hrdlovky a původní obyvatele Oseka a to z důvodu, že jsem od jedné skupiny potřebovala zjistit postoje ke skupině druhé. Rozdělujícím faktorem bylo tedy místo bydliště před rokem 1969 (rok, ve kterém bylo rozhodnuto o demolici obce Hrdlovka).

Hloubkové rozhovory probíhali od 1. února 2016 do 10. dubna 2016 vždy o víkendech. Místo konání se vždy lišilo. Rozhovory probíhaly buď u respondentů či u mě, jakožto dotazujícího v bytě. Rozhovory byly prováděny vždy individuálně.

Pro výzkum bylo dotázáno dvanáct původních obyvatel Hrdlovky a pět původních obyvatel města Osek. Nejmladšímu respondentovi bylo 49 let, nejstaršímu 81 let. Bylo dotázáno čtyři muži a osm žen z Hrdlovky a tři ženy a dva muži z Oseka.

Dotazování byli vybíráni metodou snowball sampling. Jelikož už původních obyvatel Hrdlovky žijících v Oseku není mnoho a jelikož jediným zásadním faktorem při vybírání respondentů bylo místo bydliště před rokem 1969, přišla mi tato metoda jako nejvhodnější. Jako první jsem dotázala paní Helenu, kterou znám osobně velmi dlouho, ta mi následně dala kontakt na další potencionální respondenty. Ti mi následně též doporučili dotázat někoho z jejich přátel. Ze všech nabízených potencionálních respondentů jsem nedotázala pouze ty, jimž to zdravotní stav bohužel neumožňoval.

Všichni respondenti měli společné to, že pocházeli ze střední třídy a až na dvě výjimky všichni pobírali starobní důchod. Všichni též byli přestěhováni do panelových

domů, takže životní úroveň všech dotazovaných byla přibližně stejná. U všech z respondentů, alespoň jeden z rodiny pracoval v dole Alexander, jež se nacházel v Hrdlovce a všichni z dotazovaných chodili na základní školu v Hrdlovce.

V následující tabulce si můžeme povšimnout především věkového rozložení mých respondentů a to, se kterým městem se identifikovali.

Tabulka 1: Charakteristika respondentů

Jméno	Pohlaví	Bydliště před rokem 1969	Věk	Identifikace
Hedvika	Žena	Hrdlovka	80 let	Hrdlovka
Hana	Žena	Hrdlovka	77 let	Hrdlovka
Helena	Žena	Hrdlovka	69 let	Hrdlovka
Olga	Žena	Hrdlovka	71 let	Osek
Otýlie	Žena	Hrdlovka	71 let	Osek
Oxana	Žena	Hrdlovka	65 let	Osek
Oldřiška	Žena	Hrdlovka	69 let	Osek
Olívie	Žena	Hrdlovka	58 let	Osek
Honza	Muž	Hrdlovka	81 let	Hrdlovka
Hubert	Muž	Hrdlovka	60 let	Hrdlovka
Oldřich	Muž	Hrdlovka	59 let	Osek
Ondřej	Muž	Hrdlovka	49 let	Osek
Karolína	Žena	Osek	75 let	Osek
Katka	Žena	Osek	70 let	Osek
Klára	Muž	Osek	59 let	Osek
Kryštof	Muž	Osek	68 let	Osek
Karel	Muž	Osek	65 let	Osek

Rozhovory byly polostrukturované. Osnovou rozhovoru byl jeho předběžný scénář, který se vždy nedařilo úplně dodržet. Byly vytvořeny dvě osnovy rozhovoru pro každou skupinu. Scénář pro skupinu obyvatel Hrdlovky se zaměřoval především na to, jak a proč se identifikují s Hrdlovkou, jak a proč s Osekem a jak vnímali postoje obyvatel Oseka, když se do něj stěhovali. Scénář pro skupinu obyvatel Oseka se zaměřoval především na to, jak vzpomínají na Osek, když se v něm stavilo sídliště, škola atd. a jak vnímali skupinu obyvatel Hrdlovky po nastěhování a jak je vnímají dnes. Průměrná délka rozhovoru byla cca 10 minut. Scénáře obou dvou rozhovorů najdete v příloze bakalářské práce.

3.1.2. Pozorování

Výzkum byl podpořen krátkým pozorováním, které proběhlo 24. 10. 2015 v kulturním domě v Duchcově. Pozorování bylo zúčastněné a vědělo o něm jen několik účastníků. Poznámky z pozorování ze srazu původních obyvatel Hrdlovky byly zapisovány ručně do poznámkového bloku a následně přepsány do notebooku. Zápis ze schůze původních obyvatel Hrdlovky lze též najít v příloze bakalářské práce.

3.2. Metoda analýzy dat

Jako metodu analýzy hloubkových rozhovorů jsem volila metodu vytváření trsů, která slouží k tomu, abychom konceptualizovali jednotlivé výroky a roztřídili je do skupin, podle určitých znaků – např. místa, času, jevů apod. „Tyto skupiny (trsy) by měly vznikat na základě vzájemného překryvu (podobnosti) mezi identifikovanými jednotkami. Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformované kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky, určitým charakteristickým uspořádáním atd.“. Společným znakem u nasbíraných dat, by měl být faktor, na jehož základě se utváří regionální identita, popř. symbolická hranice. Prostřednictvím kategorizace jednotlivých kódů vytváříme jednotlivé obecnější kategorie. (Miovský 2006: 221)

Ze všeho nejdříve jsem všechny rozhovory nahrála a postupně přepsala pro následnou analýzu. Rozhovory jsem nejdříve rozklíčovala pomocí otevřeného kódování. Vzhledem ke struktuře rozhovorů jsem se rozhodla analyzovat celé věty, či části vět. Každá věta, či její část byla označena kódem, který vystihoval jeho podstatu. Podstatné části rozhovorů jsem vyznačila různými barvami, které charakterizovali podobné téma. Po tématickém rozkrytí textu jsem utvořila shluky výroků. Každý trs jsem pojmenovala

a přiřadila k němu výroky vyznačené stejnou barvou. Tyto trsy jsem se snažila následně interpretovat.

Jeden z kódovaných rozhovorů pro ukázkou lze též nalézt v příloze. Tato metoda se mi zdála nejvhodnější vzhledem k tomu, že zkoumáme, jaké faktory (skupiny výroků) napomáhají k utváření regionální identity k danému místu a jaké skupiny výroků podporují vytváření hranic mezi My a Oni a jaké jsou vztahy mezi těmito dvěma koncepty.

U zkoumání symbolických hranic jsem postupovala obráceně. Rozhovory byly rozděleny na výpovědi Oseckých a Hrdlovských respondentů. U každé skupiny byly již předem vytvořeny dva trsy, které byly předem pojmenovány MY a ONI. K těmto trsům pak byly následně přidělovány jednotlivé výroky a tvrzení.

Všechny získané kategorie a informace z nich získané, byly srovnány s poznatky v teoretické části.

Etika

Všichni respondenti byli před začátkem rozhovoru seznámeni s účelem dotazování i s tématem bakalářské práce. Všichni respondenti byli předem upozorněni na to, že rozhovory jsou zaznamenávány. Žádný z dotazovaných nebyl proti zaznamenávání rozhovoru.

3.3. Reflexe

Kontaktování respondentů probíhalo poměrně jednoduše. Metoda výběru snowball sampling byla efektivní, pouze v jednom případě jsem se setkala s odmítnutím dát rozhovor. Rozhovory byly poměrně krátké, původní obyvatelé Hrdlovky si toho už moc nepamatovali a tak jsem se velmi často setkávala s velmi strohými odpověďmi.

Pro výzkum mi přišlo velice podstatné, že město Osek dobře znám, tudíž pokud byla při rozhovorech řeč o místech spjatých s Osekem, věděla jsem, které místo má respondent na mysli. Velkým pozitivem též bylo, že Hrdlovští o tématu mluvili velice rádi, bylo pro ně hezké zavzpomínat a tak i přístup ke mně jako dotazované byl velmi přívětivý. Řada respondentů uvítala, že má někdo zájem se o Hrdlovce něco dozvědět. Vyprávění bylo často emotivní a v několika případech končilo u slz.

I přesto, že část mé rodiny pochází z Hrdlovky, považují se za Osečáka, neboť jsem zde strávila celý život. Můj původ z Hrdlovky mi mohl pomoci při dotazování původních obyvatel Hrdlovky, aby se více otevřeli. U Oseckých respondentů jsem tento fakt záměrně zamlčela pro větší relevantnost informací.

Velkým úskalím celého výzkumu je fakt, že situace demolice Hrdlovky vyvstala již před 42 lety, což je velmi dlouhá doba na to, aby si dotazovaní mohli uchovat své vzpomínky. V průběhu času tak byla řada věcí zapomenuta. Dalším problémem výzkumu je i to, že data nemusí být relevantní, pokud ale nebudeme zkoumat, jak to bylo ve skutečnosti a budeme celý výzkum pojímat jako dnešní vnímání tehdejší situace, můžeme toto úskalí vnímat jako irelevantní.

Vzhledem k tomu, že cílem výzkumu bylo zjistit, jak někteří jedinci mohli vnímat situaci v Oseku před 42 lety, jak se identifikují po tolika letech s rodným městem a s městem ve kterém žijí, považuji počet dotázaných za poměrně dostatečný.

4. Výsledky analýzy dat

Dříve než přejdeme k samotné analýze, musím upozornit, že pokud v ní hovoříme o původních obyvatelích Hrdlovky či Oseka, máme na mysli skupinu lidí, jež byla dotázána, nikoli celou zobecnitelnou populaci lidí, kteří dříve žili v Hrdlovce a v Oseku.

Poté, co jsem všechny rozhovory přepsala, kódovala a vytvořila z nich trsy, dostali své jednotné pojmenování. Nejdříve se zaměříme na symbolické hranice v Oseku, zejména na to, jak se tyto hranice projevovaly. Následně se zaměříme na faktory utvářející regionální identitu a na to, které z faktorů přispěly k utvoření oněch symbolických hranic. V hlavních zjištěních pak nalezneme odpověď na otázku, na základě čeho se dvě proti sobě stojící skupiny definovali jako My a Oni.

V analytické části bude využita řada úryvků z rozhovorů. Pro větší přehlednost jsem kvůli anonymizování dat použila smyšlená křestní jména respondentů, která byla zvolena na základě pohlaví a identifikace s místem (viz tabulka Charakteristika respondentů). Ti, co se více ztotožnili s Hrdlovkou, jsem nazvala jmény začínajícími na písmeno H, tudíž: Hana, Helena, Hedvika, Honza, Hubert. Ti, co se ztotožnili více s Osekem, jsem nazvala jmény začínajícími na O, tudíž: Olga, Olívie, Otýlie, Oxana, Oldřiška, Oldřich, Ondřej. Původní obyvatelé Oseka, kteří bydleli v Oseku ještě před zbouráním Hrdlovky, jsem nazvala jmény začínajícími na písmeno K, tudíž: Klára, Katka, Karolína, Karel, Kryštof.

4.1. Symbolické hranice mezi My a Oni

V následující části analýzy se zaměříme na vztahy původních obyvatel Hrdlovky a Oseka, konkrétněji na to, kde vznikly symbolické hranice mezi těmito dvěma

skupinami. Po hlubším prozkoumání výpovědí respondentů jsem zjistila, že vnímání symbolických hranic se u dotazovaných obyvatel Oseka a Hrdlovky liší. Jedna skupina si vytvořila ke skupině druhé hranici v odlišné době a z jiného důvodu. Než se zaměříme na samotné vytvoření hranic, musíme nejdříve říci, jak se tyto hranice na území Oseka projevovaly.

Hrdlovští popisují, že když se do Oseka nastěhovali, vládla mezi nimi a obyvateli Oseka nevraživost, jež se projevovala zejména verbálním napadáním Hrdlováků. „*Vztahy z kraje určitě nebyly dobré.*“ (Oldřiška, 2016), říká jedna z respondentek.

Hrdlováci vnímají pozici My především na základě toho, jak byli nazýváni ze stran Oseckých. Na verbální napadání si dodnes pamatuje několik respondentů. „*Přistěhovalci jsme byli*“ (Hana, 2016), říká paní Hana. Paní Helena tento fakt rozvíjí takto: „*Když jsme se nastěhovali, tak nám říkali, že jsme přivandrovalci a že jim tady všechno ničíme, vyjedem krám, že jim všechno sežerem. A ženský i v práci mi nadávali.*“ (Helena, 2016). Paní Oldřiška vzpomíná: „*Pro ně jsme byli náplavy... no, náplavy nám říkali*“ (Oldřiška, 2016).

Pokud se zaměříme na slova náplava, přistěhovalec či přivandrovalec, můžeme je považovat za synonyma. Tyto slova mají „zřetelný hodnotící obsah (a vyjadřují význam tradice pro úspěch člověka). Ve vztahu k těm, kteří přišli, vyjadřují despekt a nedůvěru, ale také onu nedostatečnou integraci.“ (Zich 2007: 55).

Jedna z respondentek hranice pociťuje i dnes, i když už slabé. „*Pořád Oni jsou Osecký a My jsme...My jsme nic.*“ (Hana, 2016). Paní Hana se rozčílila i nad faktem: „*O nás, tady když ukazují sto let Oseka v tom klášteře a to, tak paneláky zase nic. To opravdu, to ani v té knížce, ani v tom filmu prostě jako když paneláky neexistují. Furt jenom to se udělalo hezký, to se udělalo... škola, ale díky komu se ta škola opravila...o nás opravdu nic. Já jsem našťvaná tady na to všechno. Protože díky ty Hrdlovce, ze který my jsme nechtěli pryč se to město zvelebilo dost.*“ (Hana, 2016).

U respondentů pocházejících z Hrdlovky jsme si též mohli všimnout způsobu, jakým se vymezují vůči původním obyvatelům Oseka. Většina respondentů se vymezovala vůči Oseckým prostřednictvím srovnání životních podmínek a občanské vybavenosti města.

Z výpovědí všech dotazovaných je zřejmé, že vztahy v Hrdlovce vnímali tenkrát jako velmi vyhrocené. Je zajímavé, že hanlivé označení přivandrovalci, přistěhovalci, náplava se vrylo původním obyvatelům natolik, že si ho vybavují i po čtyřiceti letech.

Dnes se všichni dotazovaní shodli na tom, že nevraživost mezi oběma skupinami už ustala, ale pocit nevítanosti na místě, kde má být jejich nový domov, se některým z respondentů vryl do paměti a ještě dnes se při vyprávění o této situaci dokáží rozvášnit.

Původní obyvatelé Oseka vnímají symbolické hranice poněkud odlišně. Pro všechny dotazované bylo obtížnější si na období transformace Oseka vzpomenout. Na rozdíl od Hrdlováků si Osečtí poměrně dobře rozpomínali na proměnu města z hlediska občanské vybavenosti, ale vybavit si tehdejší vnímání původních obyvatel Hrdlovky bylo obtížnější.

Vztahy jako takové však skupina dotazovaných z Oseka nevnímala jako tak vyhrocené. Žádný z respondentů si dnes nevybavuje vyhrocené situace plynoucí z nastěhování se Hrdlováků do Oseka. *„Tak někdo možná trošku nadával, ale ne na Hrdlováky, ale na to rozbořené město. Jestli někdo nadával nějak přímo jim to nevím, ale myslím, že asi jako každé chápal, že oni za to nemůžou, že si to nevybrali, že jo.“* (Kryštof, 2016).

Nejzajímavější výpovědi, bylo vnímání Hrdlováků jako skupiny, jež s sebou nese určitý nadřazený sociální status. V jejich odpovědi zaznělo: *„Mě přijdou ty Hrdlováci i dneska, že si vždycky přijdou a myslí si, že jsou něco víc. Sice nevím proč, ale je v nich taková hrdost na to, že oni jsou z té slavné Hrdlovky, která byla zbouraná, že jo. Ono to nejde moc popsat, ale vždy, když některá řekne, že je z Hrdlovky, tak mi přijde, že k tomu dá takový důraz jako: já jsem z Hrdlovky, já jsem z něčeho lepšího.“* (Klára, 2016).

Je pravdou, že většina dotazovaných z Hrdlovky, až na nejmladšího dotazovaného odpověděla, pokud to nebylo z předchozích výpovědí zřejmé, že jsou svým způsobem hrdí na to, že jsou z Hrdlovky, i když tuto hrdost nedokázali vysvětlit ničím jiným, než že se tam žilo hezky.

Osečtí identifikovali My, jako skupinu původních obyvatel, rodáků Oseka a jako lidí, jejichž místo, kde se cítí jako doma a se kterým se identifikují je ohroženo. Skupinu Oni identifikovali jako skupinu lidí, která narušila jejich domov, jejich zázemí, a jako skupinu lidí, kvůli kterým se ničí příroda a kácí lesy. Z výpovědi respondentů můžeme předpokládat, že symbolická hranice mezi My a Oni vznikla dříve než u Hrdlováků a to pravděpodobně v tom momentě, kdy bylo rozhodnuto o výstavbě panelového sídliště a v momentě a kdy se začaly kácet první stromy, tudíž ještě před nastěhováním Hrdlováků. Z výpovědi povodních obyvatel Oseka vyplývá, že symbolické hranice vůči

Hrdlovským existovaly, ale proti vnímání hranic ze strany Hrdlovských, byly velmi slabé.

Jak už bylo řečeno v teoretické části, symbolická hranice vzniká mezi dvěma a více stranami, které se vůči sobě vymezují. Toto vymezení spočívá v tom, že předmět, s nímž se identifikujeme, se liší od protější skupiny. Tímto předmětem může být téměř cokoli. Jak jsme už mnohokrát uvedli, předmětem ztotožnění, jímž se zabýváme v této analýze je město. Abychom mohli pochopit, na základě čeho vznikly hranice v Oseku, musíme se zaměřit nejdříve na to, jak vzniklo ztotožnění se s daným prostorem, ať už s Osekem či Hrdlovkou. V následující části analýzy se zaměříme na regionální identitu. Zaměříme se na to, pomocí jakých faktorů je regionální identita utvářena a který z těchto faktorů mohl přispět k tvorbě symbolických hranic.

4.2. Regionální identita

Prostřednictvím analýzy, kdy jsem se zaměřovala na regionální identitu, jsem vytvořila trsy s těmito názvy: Rodné město, Čas, Věk, Přírodní podmínky, Vztahy v Hrdlovce, Životní podmínky, Kolektivní vědomí, Ztráta domova, Práce.

Všechny trsy se nějakým způsobem dotýkaly regionální identity, ovšem všechny trsy nemusí být hned považovány za faktor, jež utváří regionální identitu. Nejdříve se pokusím popsat ty trsy, které by mohly být i takovýmto faktorem a následně popíšu ty, který faktorem být nutně nemusí.

4.2.1. Identita

První základní otázka, která byla ve všech rozhovorech položena, byla: Kdyby jste se měl/a identifikovat jako Osečák či Hrdlovák, co si vyberete? Pro několik respondentů byla tato otázka velmi složitá, neboť nebylo jednoduché se rychle identifikovat pouze s jedním místem. *„Když to je těžký, na kořeny nezapomenu, narodila jsem se v Hrdlovce vid', ale teď už hold jsem byla nucená se nastěhovat sem. Už jsem Osek ale vstřebala, takže jsem spíš Osečák.“* (Oldřiška, 2016).

Naopak pro někoho se identifikovat bylo snadné, někdo téměř hned řekl odpověď bez dlouhého přemýšlení a to ať se rozhodli pro jednu či druhou variantu. Jedna z respondentek odpověděla: *„Hrdlovačka. Kdyby tu Hrdlovku tam teď postavili, tak jdu. Z hodiny jdu zpátky. Hned!“* (Hana, 2016) Další dotazovaný odpověděl takto: *„Osečák, protože jsem se odstěhoval příliš mladej na to, aby se mohl považovat za Hrdlováka.“* (Ondřej, 2016).

Můžeme si tedy povšimnout, jak se ztotožnění se s místem může u jednotlivých respondentů lišit. Důvodů a příčin, na jejichž základě se respondenti ztotožnili s místem, v tomto případě městem, může být několik. V následující části se zaměříme na jednotlivé z nich.

4.2.2. Rodné město

U řady respondentů se pojila identita k místu, kde se narodili a kde strávili dětství. I když třeba jejich ztotožnění bylo větší s Osekem, místo svého narození a brzkého života považovali za velmi důležitou součást jejich života a ve svých výpovědích se na něj často odvolávali. Jeden z respondentů říká: *„Tak dnes jsem 100% Osečák ... Citím teda ten vztah k bývalý obci, kde jsem se narodil. A mám k ní..., ty kořeny tam jako cítím.“* (Oldřich, 2016). Další respondentka říká: *„Vzpomínám na Hrdlovku, to jo, protože tam bylo moje dětství.“* (Olívie, 2016)

Můžeme si povšimnout používání slova „kořeny“, jak jsme už z předchozí citace: *„když to je těžký, na kořeny nezapomenu. Narodila jsem se v Hrdlovce.“* zaznamenali, slovo kořeny je v obou případech pojímáno ve smyslu rodného města než ve smyslu rodové ukotvenosti, pro které se slovo „kořeny“ využívá. Mimo těch dotazovaných, co se ztotožnili s Hrdlovkou i ti, co se ztotožnili s Osekem, cítí vztah k původnímu místu, kvůli tomu, že se tam narodili a prožili tam své dětství. Z tohoto důvodu se můžeme domnívat, že místo narození může být jedním z faktorů, který pomáhá k utváření identity k danému místu. Nutno podotknout, že všichni respondenti se v Hrdlovce nejen narodili, ale všichni chodili do základní školy v Hrdlovce, kde prožili své útlé dětství.

Rodné město může být též jedním z faktorů, kvůli kterému si vytváříme regionální identitu k danému místu, možná právě proto, že se nám k němu pojí ty nejsilnější zážitky z dětství.

To, ve kterém městě jsme se narodili, může být důvodem, na jehož základě vytváříme své My a vymezujeme se proti Oni. Náš předmět identifikace je odlišný a tudíž se proti němu můžeme vymezovat. Z rozhovorů vyplynulo, že kvůli odlišnému rodnému městu se vytvořily symbolické hranice mezi Osečáky a Hrdlováky. Nutno podotknout, že hranice, které vznikly na základě identifikace s odlišným rodným městem, se z rozhovorů projevíly pouze v určitém věku a to přibližně ve věku prvního stupně základní školy, kdy se hranice s věkem postupně stíraly.

Mladší respondenti (Ondřej, Oldřich a Hubert) nepociťovali žádný nátlak ze strany Oseckých obyvatel, po té, co se do Hrdlovky přistěhovali. Ondřej, který se přistěhoval do Hrdlovky v sedmi letech, však popisoval, že „žádný kamarády v Oseku jsem neměl, potom jsme s Osečákama válčili proti sobě, Osečáci proti Hrdlovákům.“ (Ondřej, 2016). Respondenti vzpomínají především na jakousi rivalitu, která se projevovala např. při školních sportovních utkáních. Respondent Honza vzpomíná na tyto situace, ještě když bydlel v Hrdlovce: „Rozbroje? To jen tenkrát mezi náma, když jsme byli kluci, jako Osek a Hrdlovka, to byli takoví rivalové, válčili jsme a tak.“ (Honza, 2016). Z této výpovědi, tak můžeme soudit, že tato rivalita a symbolické hranice této povahy vznikly ještě předtím, než se Hrdlovští do Oseka nastěhovali. Další z dotazovaných popisuje situaci takto: „Oni nás neměli vůbec rádi a Hrdlovský je taky neměli rádi. Kluci chtěli chodit ven s Oseckýma a ty jim bránili. Prali se.“ (Hedvika, 2016).

4.2.3. Čas

Dalším významným faktorem pro vytváření regionální identity je čas, konkrétněji tedy doba strávená na jednom místě. Kdybychom prováděli kvantitativní výzkum, mohla by jedna ze základních hypotéz znít, že s prodlužující se dobou strávenou na jednom místě, se zvyšuje pravděpodobnost ztotožnění se s tímto místem. Zjednodušeně řečeno, čím déle žijeme na jednom místě, tím více se zde cítíme jako doma. Na základě výpovědí respondentů jako: „Osečák ... protože většinu svého života jsem strávil v Oseku“ (Ondřej: 2016), „Tak dnes jsem 100% Osečák, protože to je už strašně dlouho“ (Oldřich 6, 2016) či „Teď už spíš Osečák, tím, jak tu člověk žije už přes 40 let, tak se spíš cejtím jako Osecká“ (Olívie, 2016), můžeme říci, že regionální identita se utváří též na základě toho, jak dlouho ve městě žijeme. Čím déle na jednom místě žijeme, tím více si dokážeme na něj zvyknout, ztotožnit se s ním a vytvořit si k němu vztah.

Z výpovědí respondentů jsem nezaznamenala vznik symbolických hranic na základě identity, která by se vytvořila kvůli době strávené na jednom místě. Spíš naopak, z výpovědí respondentů vyplynulo, že právě čas je prostředníkem, kvůli kterému symbolické hranice zanikají. Na otázku, jak vnímáte vztahy Oseckých a Hrdlovských dnes, až na paní Hanu všichni odpověděli, že rozdílů už nevnímají.

Jak říkají někteří respondenti: „*No museli si na nás zvyknout bych řekla... Ale teď už je to v pohodě, teď už je to dobrý.*“ (Helena 2016). „*Já už bych řekla, že teď se to tu už zlepšilo. Už nejsme přivandrovalci. Už jsme tu dlouho.*“, říká paní Hedvika (Hedvika 2016).

„*No tak snad za tu dobu už mě vzali jako normální*“, doufá jedna z respondentek (Oldřiška 2016), pan Hubert též vnímá začlenění se k Oseckým: „*Rozdíly? Už ne, možná kdysi, když jsme se sem nastěhovali, ale dneska už jsme Osecký.*“ (Hubert 2016)

I Osečtí vnímají dnešní vztahy s původními obyvateli Hrdlovky jako veskrze dobré. „*Já bych neřekl asi jako, že tu kdysi byly nějaký jo konflikty, nebo že to bylo až tak vyhrocený, že bych tomu nějak zvlášť věnoval pozornost. Ale jestli to tu někdy bylo, tak dneska to tu už rozhodně není. Ani dnes nevím pořádně, kdo pochází odkud, vždyť už to je taky let, že jo.*“ (Karel 2016), popisuje, jak vnímá současnou situaci v Oseku pan Karel.

Pokud považujeme za faktor vytváření identity čas, ve významu doby strávené na nějakém místě, můžeme si povšimnout, že čím déle se jedinec na daném místě nachází, tím je pro něj lehčí se s místem ztotožnit, protože ho začíná znát, což jak říká Allport, je pro identifikaci s čímkoli nezbytné. Z rozhovorů je zřejmé, že čím více Hrdlovští poznávali Osek, tím lépe se s ním dokázali sžít. Stejně tak, čím déle v Oseku bydleli Hrdlovští, tím lépe je Osečtí přijímali. Můžeme si tedy povšimnout, jak je čas ve vztahu s identitou a symbolickými hranicemi důležitý, neboť si můžeme povšimnout, jak oba dva postupně přetváří.

4.2.4. Věk

U tohoto faktoru se na první pohled může zdát, že se překrývá s faktorem Rodné město či Čas. U tohoto faktoru předpokládáme, že čím starší člověk opouští svůj domov, tím více je s místem ztotožněn. Toto místo se může a nemusí překrývat s rodným městem. Stejně tak může být vytvořena silnější identita k místu, na kterém jsme nestrávili tolik času jako na místě druhém, ale z hlediska vztahu k němu může mít pro nás větší význam. Proto se tyto tři faktory mohou překrývat úplně, částečně nebo také vůbec. Na to, abychom tato tvrzení generalizovali, máme příliš malý vzorek. Můžeme si však povšimnout, že někteří respondenti se identifikovali spíše jako Hrdlováci i přes to, že v Oseku celkově žijí déle.

S ohledem na toto tvrzení se můžeme podívat na strukturu původních obyvatel zaniklých obcí Hrdlovka a Pokrok, kteří navštívili sraz původních obyvatel, jehož jsem byla sama účastníkem. S ohledem na to, že Hrdlovka byla zbourána před 42 lety, předpokládejme, že nejmladšímu účastníkovi srazu mohlo být právě tolik let. Podle odhadu se dostavilo na sraz cca 80 původních obyvatel obcí. Věkový průměr účastníků odhaduji na cca 68 let. (viz Zápis ze srazu původních obyvatel Hrdlovky). Předpokládá se tedy, že většina účastníků srazu prožila v Hrdlovce své dětství, pubertu i ranou dospělost a i když valná část z nich prožila většinu času života na místě jiném (Osek, Duchcov, Bílina atd.), aspoň část z nich se stále identifikuje jako Hrdlováci/Hrdlovačky nebo mají k obci velmi silnou citovou vazbu. *„Starší lidi si zvykali mnohem hůř než ty mladý, tím jak přišli o svůj domov a byli z toho nešťastný, tak začali předčasně umírat, protože, že jo. Tam měli pohyb, každý měl svou zahrádku a tady se to tak nedalo. Ty lidi přišli o své sousedy a přeci jen ty starší lidi, pro ně je těžký si zvyknout, to ty mladší ročníky se začlenily mnohem líp samozřejmě.“* (Oxana, 2016). Tento fakt dokládá i výpověď dalšího dotazovaného: *„Tatínek prakticky rezignoval. Tam vzal hůl a klobouk a šel do lesa no a tady seděl na balkóně prakticky, protože jsme bydleli tady v baráku ve třetím poschodí. Výtahem se bál jezdit, a do třetího patra to pro něj bylo hodně schodů.“* (Honza, 2016).

Z výpovědí respondentů nevyplývá, že by věk hrál v utváření symbolických hranic důležitou roli. Můžeme si však povšimnout, že v souvislosti s věkem se můžou lišit způsoby, jakým se symbolické hranice projevují. Jak jsme uvedli v podkapitole rodné město, se symbolické hranice mezi žáky základních škol projevovaly spíše soutěžní rivalitou, u starších respondentů pak spíše verbálním napadáním. Pokud budeme brát věk pouze z hlediska utváření regionální identity, jako podnět pro vytvoření symbolických hranic, ve výpovědích respondentů se neprojevil.

4.2.5. Přírodní podmínky

Jako dalším významným faktorem pro tvorbu identity se jevily přírodní podmínky města a okolí, které město poskytovalo. Z výpovědí respondentů bylo zřejmé, že právě přírodní podmínky, četné množství okolních rybníků, les a venkovský způsob života bylo právě to, co se jim na Hrdlovce tak líbilo. *„V Hrdlovce to bylo lepší, byl tam větší výběh pro děti. Tam jsme se vylítali, tam statek třeba a chodili jsme mezi krávy a chodili jsme se do žlabu koupat...co tady. Tady jsme si mohli maximálně házet míčem o beton.“* (Olívie, 2016), vzpomíná jedna z dotazovaných.

Přírodní podmínky hráli i velkou roli v rozhodování se, do kterého města se Hrdlováci přestěhují. Na výběr měli dle výpovědí ze čtyř měst: Teplíc, Bíliny, Duchcova a Oseka. Dvě třetiny obyvatel si zvolilo variantu Oseka, jako nejvhodnějšího nového místa na bydlení. Hlavním důvodem dle všech dotazovaných byla poloha Oseka, který se nachází přímo pod úpatím Krušných hor. (viz obr. 6, 7, 8) Toto tvrzení můžeme doložit i výpovědí jednoho z respondentů: *„většina lidí si vybrala, že by chtěla bydlet v Oseku, možná i tou vzdáleností i tím, že si to pamatuju, jako malej. Jsme s rodičema chodili do lesa, tak i možná to byl ten důvod, že si vybrali ten Osek.“* (Oldřich, 2016). Stejná výpověď zaznívala od většiny respondentů: *„jsme šli radši sem, protože to je tady v lese“* (Helena: 2016), *„chtěla jsem kvůli tomu prostředí, že to bylo tady nahoře, tak jsem chtěla sem, kdybychom měli jít dolu, tak jdu radši do Duchcova.“* (Hana, 2016).

Významný faktor pro utváření regionální identity tedy mohou být i přírodní podmínky. Z výpovědí Hrdlovských respondentů je zřejmé, že právě přírodní podmínky rozhodly o tom, do kterého města se přestěhují, neboť předpokládali, že se jim v takovém městě bude líbit nejvíce, nejspíše si tam zvyknou a tím snadněji se s místem dokážou ztotožnit a identifikovat.

Jako velmi významný se projevil vztah k přírodě i u původních obyvatel Oseka, kdy někteří z nich se vymezovali vůči transformaci Oseka právě z důvodu odlesňování značné části lesa. Situaci popisují tenkrát takto: *„Všechny nás to štvalo, věděli jsme, že oni za to nemůžou. Ale tenkrát jsme to tak nevnímali no. Byli jsme našťvaný, že jo, že se tu kácí les. Tam vlastně hned nad hřištěm je les a nikdo tu nechtěl mít ty paneláky, celý město kvůli tomu bylo rozbořený. Dnes už to taky vidím jinak, ale tenkrát mi bylo líto toho kvanta těch stromů.“* (Karolína, 2016).

Další z respondentů dnes vnímá celou situaci takto: *„Podle mě nebyl problémem to, že se sem přistěhovali nový lidi, který jsme neznali jo, podle mě pro většinu lidí byl hroznej vykáčení toho lesa. Vždyť tam padlo tolika stromů, tisíce, vždyť to bylo šílený. Dneska už to tak člověk nebere, protože si na ty paneláky už zvykl, ale tenkrát to bylo strašný se na to koukat.“* (Kryštof, 2016).

Všichni respondenti z Oseka se v Oseku narodili a žijí zde celý život, a proto zůstala jejich regionální identita po celý život neměnná. Místo, s nímž se ztotožňují, bylo zatíženo změnou, proto mohlo dojít k obavám o ztrátu či ohrožení jejich regionální identity. Na základě těchto obav si dotazovaní vytvořily symbolické hranice vůči

obyvatelům Hrdlovky, jakožto ztělesnění příčiny, která může za proměnu Oseka a vzbuzení obav.

Na základě rozhovorů tedy můžeme říci, že příroda, jež se rozprostírá kolem Oseka, je jedním z důvodů, proč se dotazovaným v Oseku líbí a na základě toho se dokáží s Osekem snaze ztotožnit. Zároveň jsou přírodní podmínky součástí každého města a tak jejich ohrožení může vyvolat pocit ohrožení jejich regionální identity. Toto ohrožení může vést až k vytvoření bariér a vymezení se vůči tomu, kdo můj předmět identifikace, třeba jen i zdánlivě, ohrozil.

4.2.6. Životní podmínky

Kategorie životní podmínky byla vytvořena pomocí tří kódů: Životní podmínky v Oseku, životní podmínky v Hrdlovce a životní podmínky před zbouráním Hrdlovky. Následně jsem jednotlivé skupiny výroků roztrídila podle toho, zda se jednalo o životní podmínky v celém městě (kultura, existence spolků a sdružení, sportovní možnosti města) nebo bytové životní podmínky (velikost bytu, existence zahrady, teplé vody, topení apod.).

Na základě rozhovorů jsem usoudila, že i životní podmínky mohou být faktorem, jež nám pomáhá ztotožnit se s daným prostorem.

Pokud se zaměříme nejdříve na bytové podmínky, musíme podotknout, že pro většinu lidí bylo přestěhování se, co se týče bytových podmínek změnou k lepšímu. *„Byli jsme spokojený svým způsobem, protože my jsme tady měli topení, měli jsme se kde koupat, splachovací záchod. Tam jsme chodili na dřevěnou buňku. Zkrátka proti tomu, kde jsme bydleli předtím, jsme šli do luxusu.“* (Olga, 2016).

„Tím, že jsme šli do lepšího bytu, kde bylo topení, teplá voda a tak jo, tak to pro nás bylo jednodušší si tam zvyknout a proto si myslím, že se tomu řada lidí ani tak nebránili, že jsme věděli, že jdeme do lepšího“ (Olívie, 2016).

Navíc jak se vyjádřila v rozhovorech řada respondentů, přestěhování se bylo již nutností. Ke zhoršení životních podmínek došlo i v důsledku těžby hnědého uhlí. *„Ten barák v Hrdlovce, to se muselo zbourat, tam už byly díry, tam kolikrát šlo vidět na nebe... To už bylo akutní se stěhovat. Protože tou důlní činností se ty baráky rozhýbaly samozřejmě.“* (Olga, 2016).

Z rozhovorů tak můžeme soudit, že životní podmínky ve městě jsou velmi důležitým faktorem pro utváření regionální identity, neboť to, že máme komfortní

bydlení a žijeme ve městě, kde je kulturní vyžití, nám pomáhá si daný prostor oblíbit, sžít se s ním a vytvořit si k němu vztah.

Z rozhovorů s Oseckými respondenty nevyplývalo, že by byl mezi životními podmínkami, na jejichž základě se utváří regionální identita a vznikem symbolických hranic nějaký vztah.

Jak už jsem výše uváděla, druhou dimenzí životních podmínek byl život ve městě, což se zdálo být v rozhovorech jako klíčovým aspektem při vytváření regionální identity.

Jako jeden z důvodů, proč by se paní Hana vrátila do Hrdlovky, byl: „*To byla hezká, krásná vesnice, veliká, to bylo hezký tam... Měli jsme tam všechno... My jsme tam měli tu zahradu... Tady to bylo ošklivý všechno, chodníky nic, nic tady nebylo, oproti tý Hrdlovce, to se nedalo.*“ (Hana, 2016). Většině respondentům se v Hrdlovce líbilo obzvláště kvůli značnému kulturnímu vyžití. V Hrdlovce bylo spousta kroužků, působilo zde divadlo, bylo zde spousta sportovních klubů, byl zde kulturní dům, ve kterém se konala řada koncertů.

Pokud máme říci, kdy došlo ze strany Hrdlovských respondentů k vytyčení hranic, bylo to právě v okamžiku, kdy se museli stěhovat do města, které dobře neznají a vůči kterému se vymezili. Když jsem se dotazovaných ptala, proč se jim v Hrdlovce líbilo více, odpověď se většinou odvolávala právě na srovnání životních podmínek, které jim nabízela Hrdlovka a které jim nabízelo město Osek.

Pokud docházelo ke srovnávání, tak to bylo v zásadě na porovnání obchodů, které tam byly či kulturních akcí, které se tam konaly, což dokládá i výpověď paní Heleny: „*Ne to ne...to oni říkali, že nám ukážou, jakou tady mají kulturu, že my to z Hrdlovky neznáme. My jsme říkali, tu kulturu bysme vám měli ukázat my, my jsme vám jí sem přivezli z tý Hrdlovky.*“ (Helena, 2016). Stejně tak si můžeme všimnout velmi hanlivého zabarvení u slov respondentky Hany: „*...a já jsem si říkala, co tady bylo krásnýho? U nás to bylo taky krásný. U nás to bylo hezčí. Osek byl vždycky hnusnej, ošklivej.*“ (Hana, 2016).

Město Osek se v průběhu několika let proměnilo, vystavělo se panelové sídliště, škola, obchodní dům a s tím spojená dopravní infrastruktura apod. Dnes Osečtí vnímají tuto změnu jako krok kupředu. „*Tak to je jasný, že jsme zpočátku nebyli nadšený, když jsme kvůli nim měli rozkopané celé město... ale když už to bylo hotový, tak to bylo i dobrý, měli jsme tu víc krámů a tak. To víte, že se nám tenkrát ty paneláky nelíbily,*

bylo to něco novýho, ale dnes nemůžu nic říct... vždyť v jednom z těch paneláků bydlím.“ (Katka, 2016), popisuje situaci Katka.

Z výpovědí obou dotazovaných skupin se jeví životní podmínky pro ztotožnění se z městem velmi podstatné. U Hrdlováků to byly právě ony, které byly jedním z důvodů pro vytvoření si bariéry k městu Osek a jeho původním obyvatelům. Pro Osecké respondenty byla změna životních podmínek ve městě nejdříve nevídaná, ale po přivyknutí si seznámení se s Osekem po transformaci, hodnotí dnes respondenti změnu spíše pozitivně v souvislosti s tím, že s výstavbou panelového sídliště se zlepšila občanská vybavenost města.

4.2.7. Vztahy

Též vztahy mohou výrazně ovlivňovat to, jak se nám na daném území, v daném prostředí líbí, jak se s ním dokážeme ztotožnit a naopak vymezit. Mezilidské vztahy jsou tak určitě jedním z faktorů, jež se podílí na vzniku regionální identity.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že vztahy v Hrdlovce byly z výpovědí dotazovaných velmi dobré. Dotazovaní vztahy popisují tak, že lidé v Hrdlovce k sobě byli vlídnější, lépe se znali a měli k sobě blíže. Tím, jak se Hrdlovští nastěhovali do Oseka, tyto výhody ztratili. Když se přestěhovali, už kolem nich nebydleli ti samí sousedé, potkávali spoustu nových lidí, které nikdy předtím neviděli a ve městě bylo cítit napětí mezi původními obyvateli Hrdlovky a Oseka. Situace se po letech uklidnila a většina z respondentů už dnes rozdíl mezi dvěma skupinami tak nevnímá.

Z výpovědí bylo zřejmé, že mezilidské vztahy jsou velmi důležitou součástí toho, aby se nám na daném místě líbilo, abychom se zde cítili příjemně a abychom si mohli na dané místo lépe zvyknout a ztotožnit se s ním. Vztahy jako takovými mezi původními obyvateli Hrdlovky a Oseka jsme se zabývali hned v úvodu analýzy, proto je zde již více rozvádět nebudu. Z výpovědí respondentů však bylo zřejmé, že přestěhovat se do nepřátelského prostředí, mohlo být důvodem k utužení ztotožnění se s Hrdlovkou.

4.2.8. Kolektivní vědomí

Dalším významným faktorem pro utváření identity k danému místu je kolektivní vědomí. Když se většinou někdo odstěhuje z daného místa, ke kterému měl vztah, je obvyklé, že se do tohoto místa může vrátit, může vzpomínat. Případ Hrdlovky je specifický tím, že Hrdlovka byla zbourána, místo bylo vytěženo a povrchový důl byl zasypán, tudíž se původní obyvatelé nemají kam vracet. Dnes na místě není ani známky

po jediném domě, po jediné ulici či stromu. (viz obr. 5, 6) Můžeme se domnívat, že identita k místu, je dnes utvářena jakýmsi kolektivním vědomím, jež přetrvává v původních obyvatelích Hrdlovky, což dokládá i řada výpovědí respondentů. Jeden z respondentů popisuje tuto skutečnost takto: „*A jo, tak docela často vzpomínáme, co kde... o kolikrát se sejdeme jako parta a jdeme si sednout do Národ'áku, kde vzpomínáme, jak co bylo, kde kdo bydlel a každé už ztrácí přehled.*“ (Hubert, 2016). „*Dneska už po ní není ani stopa... jezdil jsem se tam dřív aspoň podívat, tam byl náznak ulice, ale teď už je to tam srovnaný všechno.*“ (Hubert, 2016).

Toto kolektivní vědomí může být udržováno i skrze srazy, které se pravidelně pořádaly. Právě na těchto srazech lidé vzpomínají na Hrdlovku, jak vypadala, co se kde nacházelo, na to, kdo chodil s kým do školy apod., což může udržovat kolektivní vědomí v původních obyvatelích Hrdlovky.

Kolektivní vědomí nám může umožnit nejen si pravidelně prostřednictvím kolektivní paměti vybavovat a udržovat vzpomínky, může vést též i k celé soudržnosti skupiny. Pokud chceme stmelit skupinu, docílíme toho nejspíše tak, že mu vytyčíme společného nepřítele, čímž posílíme soudržnost celé skupiny a též upevníme hranice mezi My a Oni. V rozhovorech se však toto využití kolektivního vědomí k zajištění větší soudržnosti neobjevilo.

Další faktory:

Mezi další faktory jsem zařadila ztrátu domova a práci. Od předešlých faktorů se liší tím, že tyto faktory nevytváří regionální identitu, jen mohou sloužit k jejímu posílení.

Ztráta domova

Dalším faktorem, který je spíše faktorem doplňkovým, je ztráta domova. Vazba k danému místu je vytvořená už předtím, ale ztráta toho, co je pro nás předmětem identifikace, může vztah k danému místu ještě více prohloubit, či si můžeme pouze uvědomit, jak jsme s daným místem spjati. Respondentka to popisuje takto: „*Člověk si tak nějak uvědomí, co má až když to ztratí no*“ (Hedvika, 2016).

Hromadná ztráta domova, jak tomu bylo v případě Hrdlováků, či ohrožení místa, se kterým se identifikujeme, však může vést k posílení soudržnosti ve skupině. Tato soudržnost následně může vést k prohloubení hranic mezi My a Oni.

Práce

Poslední kategorií byla Práce. Tento faktor se v odpovědích respondentů téměř nevyskytoval, ale výpověď pana Oldřicha mě přivedla na myšlenku, že i práce by mohla být faktorem, jež regionální identitu utváří.

Hrdlovka je též velmi specifická v tom, že většina města pracovala na šachtách, měla tudíž práci v místě bydliště, což by mohlo být důvodem, proč se s daným místem ztotožnit. Pan Oldřich popsal situaci v Hrdlovce těmito slovy: *„Já už to místo mám spojený s prací. Já myslím, že to tam bylo hodně provázaný, že ani to lidi nevnímali nějak kontroverzně, protože většina lidí s tou šachtou... buď, že tam přímo pracovali nebo někdo z rodiny, tak to je provázaný. Tak lidi věděli, že tam ty zaměstnanci, že tam dělaj, tak když šachta se zastaví, že ty lidi přijdou o práci, tak to ty lidi vnímali. Bylo to tak propojený, že... No asi nebyli rádi, že se musí vystěhovat, ale že to brali tak přes to uhlí.“* (Oldřich, 2016).

Nutno podotknout, že regionální identita se utvořila vždy na základě kombinací jednotlivých faktorů, nikoli na základě pouze jednoho z nich.

4.3. Hlavní zjištění

Osečtí dotazovaní identifikovali My, jako skupinu, jejichž předmětem identifikace je město Osek, jejich rodné město. Skupinu Oni identifikovali jako skupinu lidí, kteří se do Oseka po roce 1969 začali stěhovat a jako skupinu, jež ohrozila předmět identifikace tím, že narušila jeho zažitý ráz a přeměnila jeho charakter prostřednictvím kácení lesů, výstavbou panelového sídliště atd.

Hrdlovští dotazovaní identifikovali My, jako skupinu osob, jejichž předmětem identifikace byla obec Hrdlovka, která byla zbourána v důsledku těžby hnědého uhlí. My tedy pojmají jako skupinu osob, jež ztratili předmět identifikace. Skupinu Oni definovali dotazovaní Hrdlováci jako skupinu osob, jež se proti nim vymezila po přestěhování do Oseka a která je verbálně napadala.

Z výpovědí respondentů můžeme předpokládat, že symbolická hranice mezi My a Oni vznikla dle Oseckých dotazovaných dříve než u Hrdlováků a to pravděpodobně v tom momentě, kdy bylo rozhodnuto o výstavbě panelového sídliště a v momentě a kdy se začaly kácet první stromy, tudíž ještě před nastěhováním Hrdlováků.

U dotazovaných Hrdlovských vznikla symbolická hranice až při nastěhování do Oseka, kdy se vymezila vůči Oseckým na základě srovnání životních podmínek a

občanské vybavenosti Hrdlovky a Oseka a na základě nepřátelského prostředí, které pouze posílilo jejich ztotožnění se s Hrdlovkou.

Z rozhovorů bylo zřejmé, že dnes vnímají Hrdlovští respondenti tehdejší hranice jako mnohem znatelnější, citelnější. Oproti tomu Oseckí respondenti si dnes tehdejší hranice téměř nevybavují. Dnes však ani jedna ze skupin respondentů symbolické hranice nepocítuje.

Z kvalitativního výzkumu, jež se zabýval faktory formování regionální identity a vzniku symbolických hranic mezi My a Oni na příkladu Oseka a Hrdlovky, vyplývá, že vnímání jak identity, tak hranic se může velmi lišit.

Abychom zjistili, na základě čeho vznikla regionální identita, na jejímž základě se vytvořily symbolické hranice, museli jsme se zaměřit na to, co regionální identitu vytváří. Pomocí otevřeného kódování a metody vytváření trsů jsme rozkryly faktory, které by mohly pomáhat k tvorbě regionální identity.

Faktor čas, životní podmínky i přírodní podmínky se překrývaly s faktory v teoretické části. Faktor čas, byl pojímán stejně jak v teoretické části, jako doba strávená na jednom místě. Čím déle jsme na jednom místě, tím roste pravděpodobnost, že se s místem ztotožníme. Faktor času byl jediný, který pomáhal ke stírání symbolických hranic mezi My a Oni u skupin s odlišnou regionální identitou.

Životní podmínky mohou dle Baleka v teoretické části vyjadřovat sepětí s tradičními normami a neschopností přijmout inovace, což se potvrdilo i v analýze, neboť jak Oseckým i Hrdlovským se nelíbily změny, které do jejich života přinesla výstavba panelového sídliště a celková transformace Oseka, i přesto, že se v obou případech jednalo o zlepšení jejich životních podmínek.

Velmi významným faktorem se ukázaly být přírodní podmínky. Neboť všichni Hrdlovští respondenti si vybrali Osek právě kvůli jeho přírodním podmínkám, neboť předpokládali, že kvůli nim se jim bude v Oseku líbit nejvíce, lépe si tak zvyknou a rychleji se s místem ztotožní.

Další faktory, které nám vyvstaly z analýzy, byly faktory rodné město, věk, vztahy a kolektivní vědomí, ztráta domova a práce, přičemž první tři z nich lze považovat za faktory všeobecné, které by se daly vztáhnout i k jiným případům než k případu Hrdlovky. Jejich podrobný popis je v analytické části.

Kolektivní vědomí, ztráta domova a práce jsou faktory, jež jsou specifické pro Hrdlovkou. Ztráta domova je velmi významným faktorem z hlediska toho, že nebyla projevem svobodné vůle, což ve většině případů stěhování se do jiného města nebývá.

Dalším velmi významným faktorem je kolektivní vědomí, které je velmi podstatné pro přechování regionální identity v důsledku toho, že původní místo identifikace bylo zničeno a lidé se nemají kam vracet a vzpomínat. Posledním faktorem, kterým je práce, je typický pro Hrdlovku zejména z toho důvodu, že obec byla obcí hornickou, kde převážná část obyvatel pracovala na šachtách v hnědouhelných dolech. Pro obyvatele Hrdlovky to znamenalo buď přijít o domov v důsledku těžby hnědého uhlí, nebo přijít o zaměstnání v důsledku zastavení důlní činnosti.

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že hranice před rozhodnutím o demolici Hrdlovky neexistovaly. Symbolická hranice vznikla v případě Osečáků při ohrožení jejich předmětu identifikace a v případě Hrdlováků při špatných vztazích a obtížnější integraci obyvatel Hrdlovky do Oseka. Z výpovědí všech respondentů vyplynulo, že hranice, pokud je někdo pociťoval, postupem času slábnou a dle většiny respondentů už zmizely úplně.

Závěr

Identita je produktem sociální interakce mezi společností a jednotlivcem. V této interakci je jedinec postaven do souřadnic vztahů a rolí, které dávají smysl tomu, jak jedinec koná. Každý člověk se dokáže ztotožnit až s určitými představami, které s ostatními sdílí a vůči kterým se též dokáže vymezit a tak rozeznat sebe od druhého. Zjednodušeně je identita schopnost ztotožnění se s určitou rolí, představou, hodnotou apod. Ztotožnit se může jedinec téměř s čímkoli, předmětem identifikace může být i prostor, který byl předmětem zkoumání bakalářské práce.

Ztotožnění se s určitým prostorem nazýváme regionální identitou. Slovo region však nemusí znamenat pouze region, jak ho pojímáme z hlediska územní správy. Regionem může být část obce, město, region, kraj, stát, kontinent či dokonce jakýkoli neohraničený prostor. V této práci jsme za region považovali město Hrdlovku a Osek.

Už od dětství se člověk přičleňuje vědomě či nevědomě k určitým skupinám, proto definovat skupinu může být obtížné. Všichni příslušníci jedné skupiny, jež jsou spojeny určitým znakem, v tomto případě stejným místem, ke svému pojmenování používají slovo My. My, tak znamená jakákoli skupina, která se ztotožňuje s jedním či více společnými znaky - městem. Abychom mohli identifikovat My, musíme zároveň identifikovat skupinu Oni, vůči které se vymezujeme a vůči které si vytváříme hranice.

Cílem této práce bylo zjistit, kdy a v jakém kontextu vznikla symbolická hranice mezi původními obyvateli Hrdlovky a Oseka dle výpovědí jednotlivých respondentů. Podle výpovědí respondentů vznikla symbolická hranice mezi těmito dvě skupinami v různém čase a z různých důvodů. U obyvatel Oseka vznikla symbolická hranice (i když nebyla tak znatelná) v roce 1969, kdy se rozhodlo o demolici obce Hrdlovka a výstavbě panelového sídliště v Oseku. U původních obyvatel Hrdlovky vznikla symbolická hranice až po nastěhování se do Oseka.

Pokud se chceme zaměřit na důvody, kvůli kterým hranice vznikly, musíme se zaměřit na výzkumnou otázku, jež zkoumala, jaký je vztah symbolických hranic a regionální identity v Hrdlovce a Oseku? Symbolické hranice by bez regionální identity v Oseku neexistovaly. Tyto dva koncepty jsou vzájemně propojené, neboť symbolické hranice vznikly na základě odlišného předmětu identifikace, jímž bylo město.

Pokud chceme zjistit, kde přesně bariéra vznikla, musíme se zaměřit na jednotlivé faktory, které utváří regionální identitu a na jejichž základě se vytyčily

symbolické hranice. Jaké faktory utvořily regionální identitu u původních obyvatel Hrdlovky? Pomocí otevřeného kódování hloubkových rozhovorů s původními obyvateli Hrdlovky a Oseka vyplynulo, že nejdůležitějšími faktory jsou: čas, věk, rodné město, životní podmínky, přírodní podmínky, mezilidské vztahy a kolektivní vědomí, práce a ztráta domova.

Pro vytvoření symbolických hranic u Osečáků byly hlavními faktory přírodní a životní podmínky. U Osečáků se vytvořila hranice, když byly změněny přírodní a životní podmínky ve městě Osek. Kácení lesů, výstavba silnic, školy, sídliště a dalších budov znamenala pro původní obyvatele Oseka ohrožení místa, se kterým jsou ztotožnění, což dalo prostor k vymezení se proti skupině, která za tuto změnu mohla jen zdánlivě.

Při vytváření symbolických hranic u Hrdlováků hrály důležitou roli faktory životní podmínky a mezilidské vztahy. Hrdlovští si vytvořily hranice proti Oseckým na základě srovnání životních podmínek, kulturního života a občanské vybavenosti města a na základě špatných mezilidských vztahů, které byly v Oseku, po jejich nastěhování.

Summary

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda existuje vztah mezi regionální identitou a symbolickými hranicemi, popř. to, na čem je tento vztah založen. Tato problematika byla zkoumána na případu města Osek, kterému se nárazově zdvojnásobil počet obyvatel, v důsledku demolice obce Hrdlovka, která byla zbourána na základě těžby hnědého uhlí. Odpověď na mé výzkumné otázky jsem hledala prostřednictvím kvalitativního výzkumu, konkrétně tedy pomocí hloubkových rozhovorů a krátkého pozorování, které bylo provedeno na srazu původních obyvatel obce Hrdlovka. V rámci výzkumu bylo provedeno sedmnáct hloubkových rozhovorů (dvanáct s původními obyvateli obce Hrdlovka, pět s původními obyvateli města Osek), které se zaměřovaly na regionální identitu a na tehdejší i nynější vztahy mezi těmito dvěma zkoumanými skupinami. Výpovědi respondentů jsem analyzovala pomocí metody vytváření trsů. Rozhovory byly otevřeným kódováním rozklíčovány a jednotlivé výroky byly sloučeny do jednotlivých trsů, které odpovídaly faktorům, na jejichž základě se utváří regionální identita a symbolické hranice. Pozorování bylo provedeno na srazu původních obyvatel obce Hrdlovka a bylo spíše doplňkovou metodou. Z pozorování jsem chtěla vyčíst převážně věkové složení účastníků srazu a zachytit jeho atmosféru. Z výzkumu vyplynulo, že symbolické hranice mezi původními obyvateli Hrdlovky a Oseka se vytvořily na základě odlišné regionální identity. Abychom mohli zjistit, kde přesně symbolické hranice vznikly, museli jsme se zaměřit na faktory, které regionální identitu utváří. Z rozhovorů jsme identifikovali faktory rodné město, čas, věk, životní a přírodní podmínky, vztahy ve městě a kolektivní vědomí, přičemž změna přírodních a životních podmínek a špatné vztahy vedly k vytváření symbolických hranic. Faktor čas byl jediný, který symbolické hranice stíral.

Použitá literatura

- Allport, G. 2004. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.
- Balek, P. (eds.). 2009. *Faktory identifikace s regionem jako součást sociálního potenciálu regionu*. In Zich, F. *Sociální potenciál starého průmyslového regionu*. Praha: Profesional Publishing s. 35-49.
- Bauman, Z. May T. 2004. *Myslet sociologicky*. Praha: Slon
- Dvořák, Z. 2008. *Hrdlovka (Herrlich) – historie*. [online]. zanikleobce.cz .
[cit. dne: 25. 3. 2016] Dostupné z:
<http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1451081>
- Heřmanová, E. Chromý, P. (eds.). 2009. *Kulturní regiony a geografie kultury*. Praha: ASPI a.s.
- *Historie Dolu Alexander v Hrdlovce*. [online]. zdarbuh.cz. [cit. dne: 1. 4. 2016]
Dostupné z: <http://www.zdarbuh.cz/reviry/shd-reviry/dvuz-reviry/historie-dolu-klement-gottwald-v-hrdlovce/>
- *Historie Hrdlovky*. 2006. [online]. osek.cz. [cit. dne 28. 3. 2016] Dostupné z:
<http://www.osek.cz/historie-hrdlovky/d-1042>
- Chromý, P. 2003. *Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů*. In: Jančák, V. Chromý, P. Marada, M. (eds.). *Geografie na cestách poznání*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF Univerzity Karlovy
- *Komunitní plán sociálních služeb a rozvoje občanské společnosti města Osek*. [online]. městoosek.cz [cit. dne: 18. 04. 2015] Dostupné z:
http://www.osek.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=11298&id_dokumenty=2540
- Kovárnová, P. (2015): *Regionální identita obyvatel šumavského podhůří: komparace měst Klatovy, Sušice a Vimperk*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 98 s. [online]. [cit. dne: 16. 4. 2016]
- Kocábková, N. 2004. *Takový nával pořadatelé nečekali*.¹

¹ Výstřížek z novin založený do kroniky Hrdlovky, novinový zdroj neznámý

- Kvasňová M. 2002. *Zaniklé obce Teplicka – Hrdlovka*.²
- Lamont, M. Molnár, V. 2002. *The study of boundaries in the social sciences*. Annual Reviews of Sociology. (28), 167 - 195
- Miovský, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing
- Muzička, M. *Vzpomínka na Hrdlovku*. [online]. osek.cz. [cit. dne: 23. 3. 2016] Dostupné z: <http://www.osek.cz/basnicka/d-1041/p1=6096>
- Ondráček V. *Historie, současnost a perspektivy rekultivačních prací na lokalitách Severočeských dolů a.s.* [online]. Severočeské doly Chomutov.cz [cit dne: 1. 4. 2016]. Dostupné z: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:I3X->
- Paasi, A. 1986. *The Institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity*. Finland: Fennia
- Petrussek, M. 2009. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy o.p.s.
- Polívková, M. 2015. *Rodáci se sešli v Duchcově*. Osecké noviny
- Pícha, J. 1975. *Poslední zápis v Kronice*³
- *Stručná historie města*. 2010. [online] historieosek.cz. [cit. dne: 28. 3. 2016] Dostupné z: <http://historie.osek.cz/kategorie/historie-oseka/strucna-historie-mesta>
- Tilly, Ch. 2005. *Identities Boundaries and Social Ties*. London: Paradigm Publishers
- *Územní ekologické limity těžby v Podkrušnohoří: šance pro rozvoj kraje*. 2006. [online]. hnutiduha.cz [cit. dne: 18. 04. 2016]. Dostupné z: http://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/typo3/Uzemni_ekologicke_limity_tezby.pdf
- *Historie Dolu Alexander v Hrdlovce*. [online]. zdarbuh.cz. [cit. dne: 1. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.zdarbuh.cz/reviry/shd-reviry/dvuz-reviry/historie-dolu-klement-gottwald-v-hrdlovce/>
- Zich, F. 2007 *Regionální identita obyvatel českého západního pohraničí*. In: Houžvička, V., Novotný, L. (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách*

² Výstřížek z novin založený do kroniky Hrdlovky, novinový zdroj neznámý

³ Ručně psaný článek založený do kroniky Hrdlovky

obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém susedství. Praha: Sociologický ústav AV ČR. s. 49-64

Seznam příloh

Příloha 1: Fotografie obce Hrdlovka a města Osek	41
Příloha 2: Situace v Hrdlovce a v Oseku po roce 1969	46
Příloha 3: Scénáře k rozhovorům.....	52
Příloha 4: Zápis z pozorování ze srazu původních obyvatel Hrdlovky	53
Příloha 5: Ukázka kódování jednoho z rozhovorů.....	55

Seznam obrázků

Obr. 1 Duchcovská ulice.....	41
Obr. 2 Radnice v Hrdlovce	41
Obr. 3 Hrdlovka z dále	42
Obr. 4 Výsypka na Hrdlovce, rok 2010	42
Obr. 5 Rekultivace na Hrdlovce, rok 2015	43
Obr. 6 Osek bez panelového sídliště.....	43
Obr. 7 Stavějící se panelové sídliště, v popředí důl Alexander	44
Obr. 8 Panelové sídliště dnes	44
Obr. 9 Pohled z jednoho z panelových domů	45
Obr. 10 Osecký klášter se zakladačem na místě, kde stála Hrdlovka.....	45

Seznam tabulek

Tabulka 1: Charakteristika respondentů	15
--	----

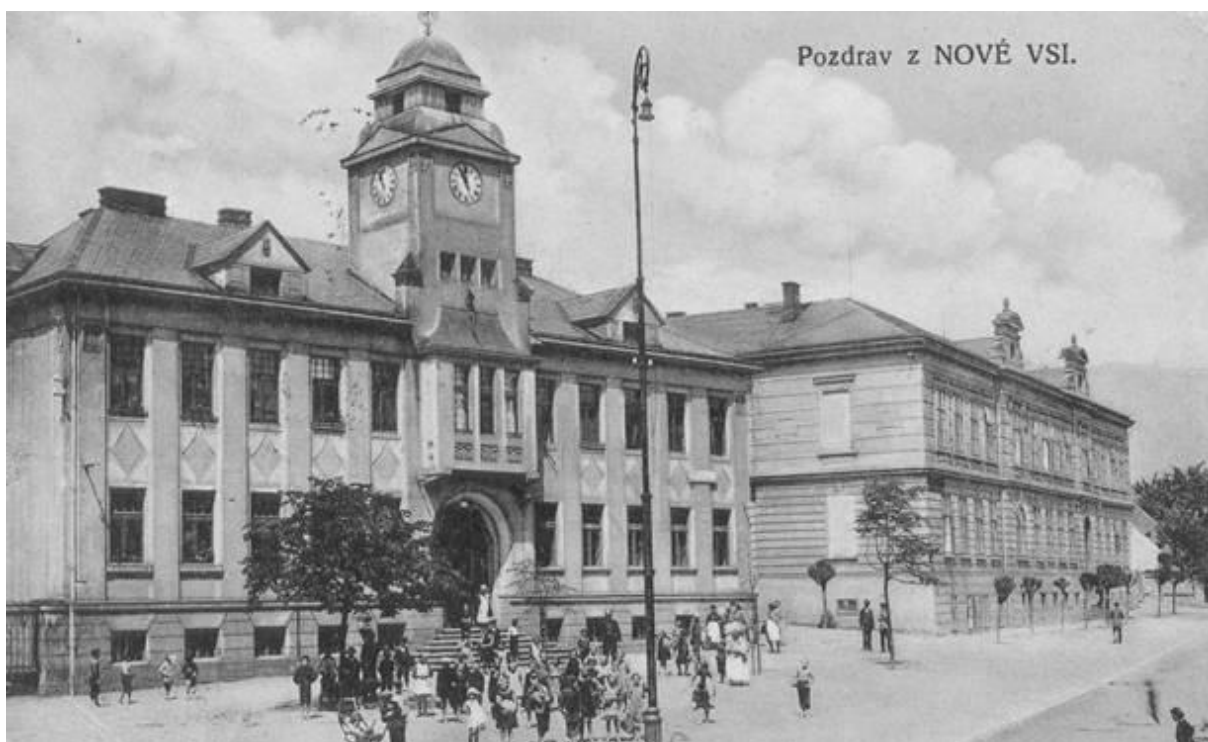
Přílohy

Příloha 1 Fotografie obce Hrdlovka a města Osek

Obr. 1 Duchcovská ulice

Zdroj: <http://www.osek.cz/ulice-a-domy/d-1035>

Obr. 2 Radnice v Hrdlovce

Zdroj: <http://www.osek.cz/ulice-a-domy/d-1035>

Obr. 3 Hrdlovka z dále

Zdroj: <http://www.osek.cz/ulice-a-domy/d-1035>

Obr. 4 Výsypka na Hrdlovce, rok 2010

Zdroj: vlastní archiv

Obr. 5 Rekultivace na Hrdlovce, rok 2015

Zdroj: Vlastní archiv

Obr. 6 Osek bez panelového sídliště

Zdroj: <http://historie.ossek.cz/kategorie-alb/ossek/ossek-ulice/vilova-ctvrt-2>

Obr. 7 Stavějící se panelové sídliště, v popředí důl Alexander

Zdroj: <http://historie.osek.cz/kategorie/historie-okolnich-obci/hrdlovka/historie-dolu-alexander-v-hrdlovce>

Obr. 8 Panelové sídliště dnes

Zdroj: Vlastní archiv

Obr. 9 Pohled z jednoho z panelových domů
Zdroj: Vlastní archiv

Obr. 10 Osecký klášter se zakladačem na místě, kde stála Hrdlovka
Zdroj: Vlastní archiv

Příloha 2 Situace v Hrdlovce a v Oseku po roce 1969

Situace v Hrdlovce a v Oseku po roce 1969

Těžba hnědého uhlí

Těžba hnědého uhlí má v Podkrušnohoří dlouhodobou tradici. První zmínka o těžbě hnědého uhlí v českém Podkrušnohoří byla nalezena v Městské knize duchcovské z roku 1403, kdy bylo uhlí využíváno pouze pro účely alchymistů či lékařů. Jako zdroj energie bylo využíváno až v 16. století. První záznamy o malých uhelných dolech na Bilinsku se datují však až do 1. pol. 18. století. Rozvoj těžby pak následně ovlivnil pozdější vývoj celého regionu, kdy na přelomu 19. a 20. století začaly vznikat první povrchové doly, což s sebou neslo řadu důsledků (Ondráček: 1).

Poptávka po uhlí na konci 80. let 19. století začala s rozvojem monopolistického podnikání strmě stoupat a tak byly v rámci ekonomického rozvoje vytvořeny podmínky pro vznik moderních dolů. Mostecká uhelná akciová společnost skoupila řadu pozemků, mimo jiné i pozemek katastru města Hrdlovka, kde se rozhodla vybudovat moderní důl, aby zajistila dostatečný zisk. V roce 1891 se začalo se stavbou prvních provizorních zařízení a zanedlouho potom dochází k hloubení prvních dvou jam. Hotový nový důl u Hrdlovky dostává jméno Venuše a následně je přejmenován na důl Alexander. V roce 1912 dosahuje důl svého maxima 784 893 tun hnědého uhlí při 1 056 zaměstnancích (Historie Dolu Alexander v Hrdlovce).

Po Mnichovské zradě se v roce 1938 důl stal kořistí Göringova koncernu a vzniká tak Sudetoněmecká důlní akciová společnost (SUBAG), která se stává významnou částí hospodářského potenciálu země. Po osvobození v roce 1945 začíná nová éra rozvoje dolů, která se musela potýkat po odsunu Němců s nedostatkem pracovních sil. Na závod tak nastoupily vojenské útvary i civilní osoby, aby se stav doplnil. V roce 1945 tak byl v Hrdlovce otevřen učňovský provoz a hornická škola. V roce 1949 byl důl přejmenován na Důl Prezident Gottwald (Historie Dolu Alexander v Hrdlovce).

Porubní fronta dolu se neustále přibližovala k obci Hrdlovka. Domy byly ve zdevastovaném stavu, byly rozpraskané, a proto se přistoupilo k likvidaci obce. Pro občany Hrdlovky bylo vybudováno panelové sídliště v Oseku, které je umístěno v ulici, jež na počest zaniklé obce nese jméno Hrdlovská.

Hnědé uhlí bylo v dole Alexandr těženo do roku 1996, kdy byl vyvezen poslední vozík, pod společností Severočeské doly a.s., která důl odkoupila od státu hned po převratu v době privatizace. Severočeské doly a. s., která produkuje každoročně

23 milionů tun hnědého uhlí je dnes největším producentem hnědého uhlí v České republice. Činností Severočeských dolů není jen těžba uhlí, ale také zahlazování důsledků těžby v podobě rekultivací. (hnutiduha.cz)

Hned po dotěžení v oblasti Hrdlovky byla i zde zahájena rekultivace. Z fotografií si můžeme povšimnout, jak těžba uhlí rapidně přetvořila krajinu. Na obr. 3 vidíme obec Hrdlovka, jež leží v údolí. Na obr. 4 a 5 vidíme Hrdlovku už po rekultivaci, kde se místo údolí dnes nachází kopec, který bude postupně zalesněn.

Kulturních změn, ke kterým došlo v důsledku těžby je mnoho. V důsledku těžby zaniklo 81 obcí, přestěhováno bylo cca 90 000 obyvatel, v severočeské hnědouhelné pánvi bylo zničeno přes 300 km² půdy, z nichž 90% bylo zničeno přímo těžbou a vyrubalo se zde přes tři miliardy tun hnědého uhlí (hnutiduha.cz).

Hrdlovka

*Pod horami, pod dubinou, naše ves tu stála,
přikrčená pod komíny jako by se bála.
Přešla přes ní mnohá léta, přehnal se bouře,
oblohu nad ní často halil mrak tmavého kouře.
Dnes po naší Hrdlovce nezbyl ani kámen,
jako by jí z tmavé šachty spálil z uhle plamen.
Na naší Hrdlovku každý si vzpomene,
najde-li po ní jen úlomek kamene (Muzička).*

Obec Hrdlovka se nacházela pod údolím Krušných hor, kde úrodná půda a řada potoků byly důvodem k brzkému osídlení tohoto místa. Znamky o prvním osídlení můžeme datovat až do doby kamenné, z níž archeologové odkryli nejdelší sídelní rodinný dům v celé střední Evropě. První písemnou známku o Hrdlovce, jakožto obci, nalzáme v latinské listině Přemysla Otakara I. z roku 1203. Celá historie obce je úzce spjata s osadou Nová Ves, která byla stejně jako Hrdlovka podmaněna Oseckému klášteru až do roku 1848 a se kterou se později spojila v jednu, jež si ponechala název Hrdlovka. Jelikož se obec nacházela v českém pohraničí, byla převážná většina obyvatel německé národnosti. V obci bylo několik zemědělských osad, které postupně zmizely. Charakter města se začal přetvářet se zakládáním hlubinných dolů hnědého uhlí. V roce 1870 byl založen důl Nelson, v roce 1871 důl Pokrok a v roce 1891 rok Alexander. S rozvojem hornictví a pracovních příležitostí v dolech postupně narůstal počet obyvatel Hrdlovky. V roce 1930 žilo v Hrdlovce už 5 357 obyvatel, z nichž 3 562 bylo české národnosti. Po Mnichovské dohodě se počet obyvatelstva výrazně zredukoval, kdy po zabrání pohraničí se odstěhovalo 1233 obyvatel do vnitrozemí. Pro Hrdlovku měla 2. světová válka velké důsledky, část dolů byla rozbombardována a počet obyvatel

se snížil v důsledku odsunu Němců z pohraničí. Právě důlní činnost pomohla v Hrdlovce nastartovat ekonomiku a zároveň ji dovedla do záhuby (Dvořák 2008).

Z výpovědí respondentů víme, že v Hrdlovce byla veškerá občanská vybavenost. Ve městě byla mateřská i základní škola, byl zde zřízen divadelní i taneční kroužek, bylo zde koupaliště, fotbalové a házenkářské hřiště. Pro dospělé zde byl kulturní dům, kde se pravidelně konaly plesy a koncerty, kino a čtyři restaurační zařízení, kde se místní pravidelně setkávali nad pultem piva (Hrdlovka). Fungoval zde spolek Sokol, kuřácký spolek, hasičský spolek a další. V Hrdlovce též bylo několik obchodů s potravinami, obchod s obuví, dva lékaři, zubař a další (viz obr. 1,2,3).

Celková situace byla ve městě už neúnosná, pamětníci vzpomínají na rozpraskané domy, které museli být zpevnovány ocelovými konstrukcemi, aby se pod nátlakem otřesu z hlubinných dolů nerozpadly. „Kraj kolem Hrdlovky byl celý poddolovaný a nebylo překvapením, když se někde propadl kus silnice či došlo k sesuvu půdy.“ (Kvasňová 2002).

Dne 29. května 1969 bylo rozhodnuto KNV v Ústí nad Labem, že Hrdlovka těžbě hnědého uhlí ustoupí. V roce 1971 se začaly demolovat první domy a v roce 1974 byla obec úplně zbourána. Poslední vůz uhlí byl z dolu Alexander vyvezen v roce 1997 a od té doby začaly na místě původní Hrdlovky rekultivace. (viz obr. 4, 5) V důsledku demolice bylo zbouráno 231 domů a obyvatelé byli přestěhováni do dva kilometry vzdáleného města Osek (Dvořák 2008).

Z výpovědí původních obyvatel Hrdlovky, víme, že občanům bylo navrhuto, že se mohou přestěhovat do Oseka, Duchcova, Bíliny či Teplíc. Většina obyvatelstva však zvolila Osek jako nejvhodnější variantu, neboť se město nacházelo nejbližší a i svou polohou bylo město pro občany nejprívětivější. (viz obr. 6) Od těch, kteří vlastnili dům, si ho doly odkoupily. Těm, kterým bydleli ve státním bytě, byla poskytnuta náhrada státního bytu ve vybrané lokalitě.

Celá demolice a přesun obyvatel probíhal ve dvou etapách. Lidé, kteří přišli o svůj domov mezi prvními, byly stěhovány do nižších čtyřpodlažních panelových domů, které byly postaveny nejdříve. Tato etapa probíhala v roce 1970. Následně byl přestěhován i zbytek obyvatel podle toho, kdo dříve přišel o domov a který panelový dům byl

nejdříve dostavěn. Řada paneláků se dostavovala i v průběhu toho, co už první obyvatelé Hrdlovky byli přestěhováni. (viz obr. 7)

Lidé si mohli vybrat, do kterého poschodí chtějí jít bydlet a jak velký chtějí mít byt. Velikost bytu byla samozřejmě omezena a přizpůsobena počtu členů v domácnosti. Stěhovací službu zajišťovali Severočeské doly na své náklady.

Pro většinu obyvatel byla ztráta domova velice bolestivá. „Likvidace znamenala velký zásah do života lidí, kteří žili v Hrdlovce z generaci na generaci, a kteří se v obci narodili. Změnili se jejich letité návyky a pořádky, zvláště u starších občanů, kteří často navštěvují Hrdlovku, zejména místa, kde prožili své dětství, mládí i bohatý a plodný život. Není se čemu divit. Měli obec svého bydliště rádi a nemohou zapomenout na své prožitky v Hrdlovce, která měla bohatou tradici.“ (Pícha 1975).

Původní obyvatelé Hrdlovky vzpomínají na své rodné město velmi často. První oficiální sraz původních obyvatel Hrdlovky se konal 15. května 2004 v domě kultury Stropník v Oseku. Na tento sraz dorazilo na čtyři sta původních obyvatel Hrdlovky a osady Pokrok, která ležela Hrdlovce nedaleko. Takový nával lidí sami pořadatelé nečekali (Kocábková 2004). Od té doby se srazy původních obyvatel konaly pravidelně pod záštitou Červeného kříže a vždy dorazilo kolem sta lidí. V roce 2015 se však sraz konal naposledy. Toto rozhodnutí bylo odůvodněno tím, že nejstarší pamětníci se už nemůžou srazu zúčastnit. (Polívková 2015: 12)

Osek

Osek je město, které leží pod úpatím Krušných hor. O rozvoj města se postaral rod Hrabšiců, který položil základní kámen k stavbě Oseckého kláštera, pod jehož ochranná křídla spadala dříve i Hrdlovka. Cisterciácký klášter je dodnes dominantou celého města. Klášter je dnes národní kulturní památkou a kamenný románský pulpit je dokonce evidován jako památka mezinárodního významu UNESCO. O další rozkvět se zasloužil Boreš z Rýzmburka, který v Oseku vybudoval hrad jménem Riesenburg, který jako jeden z mála v průběhu husitských válek nebyl dobyt. (Stručná historie města)

V průběhu času byla v Oseku postavena obecní a dívčí škola, textilní manufaktura. Později bylo ve městě postaveno fotbalové hřiště, koupaliště, kino, kulturní dům a další zařízení, jež zlepšovaly obyvatelům život ve městě.

Největší transformací prošlo město Osek po roce 1970, kdy se zvýšil počet obyvatel z 3 591 obyvatel na 5 569. Tento vysoký nárůst obyvatel si žádal řadu změn. Ve městě bylo vystavěno deset třináctipodlažních domů a dalších pět čtyřpodlažních. Tato výstavba si však vyžádala vykácení značné části lesa, který se rozprostíral nad fotbalovým hřištěm. (Stručná historie města)

Traduje se, že výstavbou tohoto panelového sídliště se proměnil charakter celého Oseka. Dřívější dominantou města byl již výše zmiňovaný cisterciácký klášter v Oseku, jež vystupoval nejen z horizontu města, ale i samotné krajiny. (viz obr. 7) Na obr. 10 vidíme Osecký klášter a za ním vyčnávající zakladač v místě bývalé Hrdlovky. Tato fotografie pochází z roku 2005. Dnes je dominantou celého města právě panelové sídliště, které bylo vystavěno v kopci, přímo pod úpatím Krušných hor, tudíž je vidět z dalekého okolí. Dokonce je tato dominantanta, jež zastínila krásu Oseckého kláštera, vidět až z dálky čtyřiceti kilometrů (viz obr. 8). Osecké paneláky jsou též typické tím, že každý má jinou barvu a proto působí velmi nesourodě (viz obr. 9).

Kvůli výstavbě panelového sídliště muselo též dojít k úpravě inženýrských sítí a byla zde rozšířena dopravní infrastruktura. Nárůst počtu žáků pro město Osek znamenal výstavbu nové základní školy, do které chodili děti později jak děti z Hrdlovky, tak z Oseka. Kvůli zvýšenému počtu obyvatel zde bylo vystavěno několik obchodních domů.

Z výpovědí pamětníků nutno podotknout, že pro všechny to byla změna k lepšímu z hlediska životních podmínek. V Hrdlovce většina domů neměla sprchy, teplou vodu či ústřední topení, tudíž bydlení v panelových domech pro ně bylo z tohoto hlediska mnohem komfortnější a modernější. I Osečtí si na změnu rychle zvykli, rozvinutější infrastruktura jim dávala možnost lepšího volnočasového využití, navíc řadu bytů později obsadili právě lidé z Oseka.

„Specifický problém města především v minulosti souvisel s přistěhováním obyvatel ze zaniklé obce Hrdlovka do Oseka v 70. letech. Ačkoliv se v průběhu let tito lidé postupně začleňovali do místní komunity, byla zjevná určitá sociální vyhraněnost této skupiny obyvatel spojená s náročnou generační aklimatizací. U mladší generace obyvatel se v současné době toto rozdílné vnímání sounáležitosti s městem zcela stírá.“ (Komunitní plán sociálních služeb a rozvoje občanské společnosti města Osek).

Osek si po velké proměně dodnes udržel svou původní zástavbu a počet panelových domů je oproti okolním městům velmi omezen. Panelová zástavba je soustředěna pouze v Hrdlovské ulici a částečně v Dolním Oseku, kde byly panelové domy vystavěny převážně pro horníky. „Zdejší charakteristika městské zástavby je velkou devízou v tom případě, bude-li se město rozvíjet jako rezidenční místo a bude-li chtít profitovat z rozvoje cestovního ruchu.“ (Komunitní plán sociálních služeb a rozvoje občanské společnosti města Osek).

Příloha 3 Scénáře k rozhovorům

Předběžný scénář pro původní obyvatele Hrdlovky

Úvod – představení se, uvedení do tématu, sdělení hlavních témat rozhovoru.

1. Kdybyste se měl/a identifikovat, považujete se spíše za Osečáka či Hrdlováka? Proč?
2. Myslíte si, že Vás původní obyvatele Oseka identifikují stejně?
3. Jak byste řekl/a, že Vás vnímali obyvatelé města Osek po té, co jste se tam přistěhovali?
4. Byl/a jste někdy svědkem slovního či jiného střetu mezi původními obyvateli města Osek a Hrdlovky?
5. Kolik Vám bylo, když jste se z Hrdlovky přestěhoval/a?
6. Jak jste vnímal/a město Osek v době, kdy jste ještě bydlel/a v Hrdlovce?
7. Když jste bydlel/a v Hrdlovce, jaké jste měl/a vztahy s obyvateli městečka Osek?
8. Jaké pro Vás bylo přestěhovat se?
9. Bylo pro Vás stěhování změnou k lepšímu, z hlediska životních podmínek? Proč ano/ne?
10. Které město (Osek či Hrdlovka) mělo pro Vás v té době lepší kulturní vyžití? Proč?
11. Čím se živili Vaši rodiče?
12. Kam jste chodil/a do školy? Navštěvoval/a jste pravidelně nějaký kroužek, spolek, apod.? Jaký?
13. Jak vnímáte město Osek dnes?
14. Navštěvujete srazy původních obyvatel Hrdlovky? Proč?
15. Jak často vzpomínáte na Hrdlovku?
16. Vídáte se ještě s kamarády/kamarádkami z Hrdlovky?

Předběžný scénář pro původní obyvatele Oseka

Úvod – představení se, uvedení do tématu, sdělení hlavních témat rozhovoru.

1. Jste původem z Oseka?
2. Pamatujete si na výstavbu panelového sídliště v Oseku?
3. Jak jste tenkrát vnímal/a celou tu přestavbu toho města?
4. Líbilo se Vám v Oseku více dříve nebo dnes? Proč?
5. Jak jste vnímal/a obyvatele Hrdlovky, kteří se nastěhovali do Oseka?
6. Znal jste některé obyvatele Hrdlovky než se sem nastěhovali?
7. Jak vnímáte obyvatele Hrdlovky dnes?
8. Kolik vám je let?
9. Čím se živili Vaši rodiče?

Příloha 4 Zázpis z pozorování ze srazu původních obyvatel Hrdlovky Zázpis z posledního srazu původních obyvatel Hrdlovky

Poslední sraz původních obyvatel proběhl dne 24. 10. 2015, od 16:00 v kulturním domě v Duchcově. Sraz byl určen pro původní obyvatele obcí Hrdlovka, Pokrok, Ema Union a Liptice, nutno však podotknouti, že na srazu nebyl jediný obyvatel jak z Emy Unionu, tak z bývalé obce Liptice. Zastoupení původních obyvatel obce Hrdlovka a přilehlé osady Pokrok bylo rovnoměrné.

Oficiálně měl sraz začínat v 16:00, většina návštěvníků se však dostavila už o 15 – 20 minut předem, aby o nic nepřišli. Zhruba 10 minut před oficiálním začátkem srazu se u zapisovacího pultíku vytvořila fronta. Každý účastník srazu vyplňuje do evidence své jméno, původní a nynější bydliště, telefonní číslo a platí 50 Kč vstupné na pronájem sálu a ostatních nákladů. Po vyplnění evidence účastníci přicházejí do první místnosti, kde je zajištěno drobné občerstvení, bar a několik stánků, které prodávají pohledy a CD s fotografiemi zaniklých obcí. Dále se na jednom stole nachází všechny kroniky obce Hrdlovka a osady Pokrok, které jsou po celou dobu srazu všem k dispozici. Na druhém stole se pak nachází fotoalba s fotografiemi ze všech předchozích srazů.

Z této místnosti se vchází do velkého společenského sálu, kde jsou nachystány stoly, uprostřed je taneční parket a na pódiu je již připravená folková kapela Echo forte, která celý sraz doprovázela hudbou. Pod pódiem se nachází stůl a tři židle pro pořadatelku, stávajícího starostu Duchcova a nynějšího místostarostu města Osek.

Jak se sál postupně plní lidmi, lze si povšimnout, jak všichni na sebe ukazují a dohadují se s kamarádkou či kamarádem, se kterými na sraz přišli, o koho se vlastně jedná, kde ten dotyčný bydlel, s kým chodil do školy, kde bydlí dneska apod. Zároveň si lze povšimnout, jak všichni na své kamarády, které dlouho neviděli, mávají či pokřikují. V sále vládne takové pozitivní nadšení a nervozita. Nikdo neví, koho zde potká a v jaké se sraz ponese atmosféře.

V 16. hodin je již sál zaplněný. Podle odhadu se dostavilo na sraz cca 80 původních obyvatel obcí. Sraz začíná krátkým proslovem paní Polívkové, pana Šimbery a pana Hlinky. Po uvedení následuje minuta ticha za původní obyvatele obcí, které se už srazu nedožili.

Následuje vystoupení Duchcovských mažorettek. Po něm následuje již volná zábava. První půl hodinu po vystoupení si můžeme všimnout, jak nikdo nezůstává

na svém místě. Většina lidí pobíhá po sále, chodí od stolu ke stolu, aby se pozdravili s dávnými kamarády a sousedy. Někteří lidé pouze sedí na místě a celou situaci pozorují. Celá řada lidí si přinesla své fotografie s Hrdlovky, aby se podělili s ostatními o své vzpomínky. Po první hodině nervozita v sále upadla a nastala velmi pozitivní atmosféra mezi všemi účastníky, kteří si vzájemně sdělovali své vzpomínky a začalo se tancovat. Polovina sálu byla na parketu a tancovala na ty nejznámější písně českého folku.

V půl šesté byla zábava na chvíli přerušena. Na parket byla vyzvána nejstarší účastnice a nejstarší účastník srazu k tanci. Kolem páru se utvořil velký kruh ostatních zúčastněných, kde se všichni chytli za ruce a do rytmu hudby s nimi pohybovali dopředu a dozadu. Tato chvílka byla nutno říci dojemná i pro mne jako pozorovatele. Věkový průměr účastníků odhaduji na cca 68 let.

Cca po dvou hodinách již opadla prvotní euforie. Každý sedí u stolu a povídá si se svými nejbližšími kamarády, které dlouho neviděl. Na parketě se neustále tancuje.

U některých stolů sedí směsice lidí, kteří si spolu nepovídají, vzájemně se ani neznají, jen hledí kolem sebe. Někdo od stolu vždy jednou za čas něco řekne o Hrdlovce, ostatní se do diskuze na pár minut zapojí. Po skončení tématu pak opět následuje nepříjemná chvílka ticha.

Kolem osmé večer se sál začíná vyprazdňovat, zůstávají jen ti největší vypravěči, jež svými historkami baví všechny kolem sebe a já odcházím domů.

Moje role pozorovatele

Musím říci, že mě jako nejmladší účastnici srazu brali všichni velmi pozitivně. I když nevěděli, že jsem tam za účelem bakalářské práce, byli na mě všichni velmi milí. Brali velmi pozitivně to, že se o Hrdlovku zajímá i mladší generace, která se jde na sraz něco o ní dozvědět. Všichni se mě ptali, ke komu vlastně patřím a jak se má moje babička, se kterou jsem na srazu byla. Zároveň pak ke mně vždy prohodí větu typu: „No jo, vždyť vy mladý tyhle písničky už ani nemůžete znát.“ Nebo „To se Vám to mladým směje, když si ještě pamatujete všechny své spolužáky, ale počkejte jednou. Taky se Vám stane, že nepoznáte kamarádku, se kterou jste seděla v lavici. Třeba támhle ta paní...já vím, že jí znám, ale prostě vůbec nevím, kam s ní.“

Během srazu si chvíli povídám s pořadatelkou, se kterou se domlouvám na půjčení kronik a panem místostarostou Oseka, jež mi přislíbil rozhovor. I oni dva moji roli vnímají velmi pozitivně a jsou oba velmi vstřícní. Zbytek večera pak jen sedím a pozoruji, co se v sále děje a jaká jsou momentální probíraná témata.

Příloha 5 Ukázka kódování jednoho z rozhovorů
Přepis a ukázka kódování jednoho z rozhovorů

Rozhovor s paní Hanou probíhal 12. března 2016 od 18:00 v jednom z panelových domů v Oseku u dotazované v bytě. Respondentce bylo v době stěhování 34 let.

Já jako dotazující nesu označení IF, respondentku jsem pojmenovala Hana

IF: Ještě jednou moc děkuju, že jste si na mě udělala čas. Já píšu bakalářskou práci a vlastně to mé téma se zjednodušeně zabývá tím, jaké byly vztahy obyvatel Oseka a Hrdlovky poté, co jste se sem nastěhovali.

Hana: No tak vztahy, nebyly moc dobrý...nebyly moc dobrý. **My jsme sem teda nechtěli do Oseka. (Hrdlovka - My)** My jsme se nechtěli vůbec stěhovat. To bylo, člověk se tam narodil, **měl tam práci, všechno. (Rodiště, práce)** Jsem vstala ráno, **utíkala jsem kousek po ulici a byla jsem v práci. (Práce)** Ale když jsme se museli stěhovat, tak nám dali na výběr Duchcov, Teplice nebo Osek a Bílinu taky říkali... no ale to tak už vůbec nešlo, do Duchcova se taky nešlo a **Teplice už byly zase dost daleko,** tak když už tak radši ten Osek. **(vzdálenost od původního místa)** Hele teď jsme hnedle byly tady na tom Oseku v tý škole, že ju...hele já jsem takovej blbec, já u toho **vždycky musím i brečet, protože mi to je taky líto všechno jo. (ztráta domova)** No a když tam vedle nás seděly zrovna ty dvě, ona jedna z nich bydlí tady v baráku a když ona ukazovala tam...tady byl les před tou tratí a že to byla nějaká ta třešňová háj tady a jo a takový ty věci a oni ty dvě tam, co seděly kousek ode mě, tak ta jedna řekla: **To byla ale škoda toho lesíka. (Přírodní podmínky)** Vždyť to tady bylo samý roští. I když to takhle ukázali jo, tak i při tom, kdo jede od Teplic, tak je hrozně krásnej **vhled toho města, ty hory vzadu, ty paneláky, ten klášter, to je nádhernej pohled,** to musí přeci každéj uznat. **(přírodní podmínky)**

No ale hele když to, vždyť tady nebylo nic, **to musí vědět,** za války tady měli krámky, to je pravda, **ale po válce tady neměli nic. (Hrdlovka - Oni)** Vždyť tady byl jeden krám, dole v kolonii byl jeden krám a to bylo všechno. **Měli teda tady řezníka, my neměli řezníka.** Lékárna ta tady byla, to je pravda. **Ale proti Hrdlovce, to se nedalo vůbec to... (Hrdlovka - Oni)**

Teďky jak se tady začalo stavět, samo sebou to nebylo tak hezký jako to je dneska, že jo...baráky, škola hlavně se postavila a potom teprve šly ty parčíky a tak. A stavěli hlavně tady velkej krám naproti školce, to byla velikánská samoobsluha. Tady pod prvním panelákem, teď už je tam taky jeden barák. To bylo všechno svépomocí

v akci ZET. Jedna obsluha dole v kolonii, jako trošku nad kolonií, tam taky byla samoobsluha postavená, takže to tu bylo. Pak udělali tu samoobsluhu na náměstí a ještě postavili vzadu, jak se jede na Háj...jak se tomu říká, hospoda u Žáby, tak původně to byl krámk s potravinama, pro ty zadní, protože ty paneláky jsou dost vzadu. No a až pozdějš z toho teprve udělali hospodu.

Takže ale když oni, když jsme se sem začali stěhovat, nejhorší bylo to, že tady v takových těch vilách a tady takový...mě to připadalo, jako když jsou to někdo..a byli..já nechci bejt sprostěj člověk, ale byli to zrovna takový blbci a nic neměli zrovna tak jako my, když jsme se sem stěhovali.(Hrdlovka – Oni) Byli to obyčejní lidi (Hrdlovka- Oni)...já když se rozčílím, tak potom kecám jo. Prostě to měli po svých rodičích no a nadávali, že kvůli těm Hrdlovákům, ty přistěhovalci. (Hrdlováci – My) Přistěhovalci jsme byli, říkali, že tohle to se ničí a tohle to se dělá. (Hrdlováci – My) Ale přitom a neuznají to do dneška, já jsem to ještě neslyšela a to mě mrzí když...to bych řekla i veřejně na tý schůzce, kdybych bejvala mohla mluvit. Já byla tak rozčilená, na tý přednášce tam. Zase o paneláku ani ň. Jenom, že postavili školu, jinak nic. Díky teda tý Hrdlovce, díky tady těm panelákům, tak potom se tady sem hrnuli...já tady mluvím pátý přes devátý. (Hrdlovka - My)

IF: To nevadí, jen povídejte.

Hana: Já jsem rozčilená no...Oni když zjistili, jaký je tady bydlení jo, tak potom tady chtěli vyměnit.(Hrdlovka – Oni) Já chci taky do toho paneláku, oni mají krásný byty (životní podmínky) a to...No protože to bylo super moderní na tu dobu tenkrát, když tady byly ty starý baráky, tak ty taky neměli moc koupenny, každej si to dělal tak...potom chtěli no...

No ale pořád a pořád si myslím, že do dneška, že to pořád není takový. (vztahy) Pořád oni jsou Osecký (Hrdlovka – Oni) a my jsme... my jsme nic. (Hrdlovka – My) Sto let Oseka, já jsem, oni dávali tu knížku... tak to je 100 let města a my tu bydlíme 40 let, já jsem se stěhovala první, já první do paneláku...ráno ten den, to bych musela koukat, kterej den to bylo, ráno v deset hodin mě tady vítali ze šachty. Takže tady od roku 73, to je roků přeci nějakých. (čas) Ale o nás, tady když ukazují sto let Oseka v tom klášteře a to, tak paneláky zase nic. (Hrdlovka – My) To opravdu, to ani v tý knížce, ani v tom filmu prostě jako když paneláky neexistují. (Hrdlovky- My) Furt jenom to se udělalo hezký, to se udělalo... škola, ale díky komu se ta škola opravila...o nás opravdu nic. (Hrdlovky – My) Já jsem naštvaná tady na to všechno. Protože díky tý Hrdlovce, ze který my jsme nechtěli pryč, se to město zvelebilo dost. (Hrdlovka – My) Ted' se teda

zvelebují z těch peněz, který přijdou z EU, že jo. Tak teď si každé může za pár korun ten barák hodně a dělá se zase tady to hřiště hodně a to... Ale zkráj, vždyť tady nic nebylo. To nám říkali přivandrovalci. (Osek – Oni) Že jim všechno vykoupíme a tak. (Osek – Oni)

IF: A co to bylo za přednášku, na který jste se tak rozčílila?

Hana: Teďky to bylo zase pro ty, jak se to jmenovali...tady v té škole, jak je to centrum

IF: Tady dole v té škole myslíte?

Hana: Jo, jo. Tady město, to mi zase poslali centrum. Jo...Procházka starým Osekem. Ale s tím mě právě vždycky naštvou, vždycky tohle tohle tohle tohle a paneláky prostě neexistují. (Hrdlovka – My) Ten kout tady, to ukázali tady, že tu byl ten lesík, že chodili na houby a pak ty dvě vrány, řeknou...je já už začínám být...jé, to byla škoda, ty tam spolu, to bylo tak krásný tady a to...a já jsem si říkala, co tady bylo krásného? (Přírodní podmínky) U nás to bylo taky krásný. U nás to bylo hezčí. (Hrdlovka – My) Osek byl vždycky hnusnej, ošklivej.(Hrdlovka – Oni) Já se teda tady chtěla podívat na tu knížku té Hrdlovky, ale já jí tady nemám. To byla hezká, krásná vesnice, veliká, to bylo hezký tam. (Životní podmínky - Hrdlovka) A měli jsme tam všechno a oni se tady chluběj, že dvacet hospod, to já vím všechno od táty, že jo. (životní podmínky - Hrdlovka) Tamten, tamten, tamten, ale stálo to všechno sto pět let za opicema. Tady to bylo ošklivý všechno, chodníky nic, nic tady nebylo, oproti té Hrdlovce, to se nedalo... (životní podmínky - Osek, Hrdlovka - Oni)

Teďky teda opravdu, teďky nemůžeme říct, teď je to... a to zase můžu říct, protože mám příbuzný v Litvínově a v Duchcově a tamhle to a ty říkají, že je Osek čistej, to je pravda. A to mám zase taky vztek, když to vidím, to tady jdu a už zase nadávám, protože oni to zametou... hele oni jdou ráno tady, zametaj, všechno a já jdu ve dvě hodiny k holkám chodníčkem a už tam jsou zase papírky, flaštička no a já už mám zase tu svojí a hulákám na celej barák. Říkám no to je hrozný...lidi jsou prasata.

No takže víc k tomu nemůžu říct, že takhle ... a myslím si, že dneska to taky ještě není nic moc ještě. (Vztahy, Hrdlovka - Oni)

IF: Pořád tam cítíte ty rozdíly?

Hana: Pořád je to takový no...jsou některý lidi z Oseka, že uznají, že to je přeci jenom... ale jsou furt takový, který pořád nedají dopustit na to svoje starý, jak to bylo. (Hrdlovka – Oni)

IF: A když byste měla říct, jestli jste Osečka nebo Hrdlovačka, tak co si vyberete?

Hana: No tak...my se takhle bavíme o všem možným tak to...kdyby tu Hrdlovku tam teď postavili, tak jdu. Z hodiny jdu zpátky. Hned. (Identita)

IF: Takže ten váš domov vnímáte furt tam?

Hana: Protože přece jenom život na vesnici, i když to byla velká vesnice, vždyť my jsme měli pět tisíc obyvatel. (životní podmínky - Hrdlovka) Osek měl taky jenom pět, ani ne celé jo. Takže ty lidi se tam přeci jenom znali a to (vztahy)... A v baráku, hele vždyť my jsme bydleli v tý, vždyť tam bylo, když já jsem byla malá, tak tam bylo partají moře. A když potom už ty umírali, tak jsme si ty byty vzali. Je teda fakt, že jsme měli dvě cimry. Ty umřeli sousedi, potom mi tu bytovku dali a já potom měla čtyři byty, ale dostala jsem materiál. Takže já jsem si ten byt zvelebovala, udělala jsem si koupelnu, tu jsem si koupila, ale materiál, tenkrát byl drahej, že jo materiál. Tak to nám dali vanu, boiler, baterii, písek a tak a my jsme si to uměli udělat. To jsme měli super moderní byty. (životní podmínky - Hrdlovka) Já měla čtyři byty...teda byty, cimry. Všecko a my jsme tam měli tu zahradu (životní podmínky - Hrdlovka) a to a hele a byli tam starý, mladý. A my jsme šli v deset večer ještě z odpolední a babky seděly ještě na schodech a tam jsme seděly a kvákaly (vztahy) a tady neznám nikoho. (vztahy) To nejde v panelákách a oni neumí ani pozdravit. To je zázrak, to divím, když někdo, když některej ten mladej kluk řekne Dobrý den. A teď, co se sem stěhujou...

IF: A když jste se sem stěhovali, tak jste měli takhle aspoň kolem sebe sousedy? (vztahy)

Hana: Tak já jsem bydlela... já jsem nejdřív bydlela v prvním paneláku, potom když jsem se rozvedla, tak jsem se stěhovala dolu, tam jsme bydleli. A teďky potom, když už jsme na stáří byli takový nemohoucí a nemohli jsme na zahradě dělat nic, tak jsem říkala, že to nejde, že musíme do paneláku. Nechtěl, nechtěl za živýho Boha, že to tady je všechno slyšet (životní podmínky - Osek) a takový kecy měl no... a já říkám hele není, není to tak hrozný no, tak jsme si vzali půjčku a koupili jsme si tady ten byt. No jenže si tady ten byt dlouho neužil no. Dlouho ne.

IF: A navštěvujete srazy těch původních obyvatel Hrdlovky, jak jsou?

Hana No oni to tady teďky už nedělají Osecký. Město to dělalo pro Hrdlovku, bylo to dvakrát veliký. Teď to dělali ty Pokročáci. Když to dělají teď v tom Duchcově, tak kamarádka taky už nemůže, tak jsme nešli tam no.

IF: A scházíte se takhle s těma původníma obyvatelma Hrdlovky? Máte tady mezi nima ještě kamarády?

Hana: No tak jediné venku, když se člověk potká, tak ahoj, nebo takhle to, ale já taky moc ne to... Ale ještě že tady s kamarádkou XY jsme, **tak se navštěvujeme, s holkama jsme blízko většinou no. (vztahy)**

IF: A to jsou kamarádky ze školy třeba?

Hana: To nejsou ze školy moje kamarádky ne. To už tady nikdo nebydlí. Ty jsou taky, ty se vdali a teď jsou všude.

IF: A kolik vám bylo let, když jste se stěhovala?

Hana: 34, kecám. **39 jsem narozená a 73 jsem se stěhovala.** No... tak kolik mi bylo 43, mi bylo. **(věk)**

IF: A měla jste tady v Oseku nějaký známý, když jste bydlela ještě v Hrdlovce?

Hana: Tady jsme měli strejdu, jsme tady jako měli. Takže strejdu no.

IF: Takže jste Osek znali?

Hana: Hele, z **Hrdlovky jsme sem chodili nakupovat, já jsem sem teda jezdila, (vztah k Oseku)** když tady v těch, tady v tom zámečku byly ty jesle, **tak jsem sem vždycky vozila děti (vztah k Oseku)** každé tejdě jo. Se tomu vyšklebovali a dneska už je zase začínají dělat. To je jedno. Oděvy v Hrdlovce nebyly, tak jsme šli do Duchcova nebo do Oseka, no a ten byl dole, v té ulici pod kinem. A tam měli jako oblečení, tam měli. To jsme my neměli jediný, ale jako cejchy, takový... všechno jsme tam měli, **všechno tam bylo. (životní podmínky - Hrdlovka)** Pekárny tam byly dvě. Nejdřív tam byly tři, pak už tam byly jenom dvě. Řezníci tam byli, bylo tam všecko. Nábytek tam dělali. Klempíři tam byli. Bylo tam všechno. Akorát ty oděvy, ty tam nebyly.

IF: A do Hrdlovky jste teda chodila i do školy, na základní školu?

Hana: Jo. Když jsem se stěhovala v 73, vždyť už jsem měla děti.

IF: A ty tam teda chodily tady do školy?

Hana: Jo, taky, taky. Až tady dodělaly školu. Pak chodily právě sem naproti

IF: A byla jste v Hrdlovce členem nějakého spolku, protože tam bylo spousta spolků, že jo, všechno možný.

Hana: No tam bylo různý, tam bylo to ČSM (Československý svaz mládeže), Pionýr, Sokol že jo, tak tam jsme chodili. Teď se tomu smějou, že jsme měli jenom červený trenýrky. Měli jsme modré trenýrky, bílý tričko a cvičilo se v Komuně, nahoře, tancovali jsme Besedu, to je prakticky takovej český tanec že jo. Ale taky jsme k tomu měli sukýnky. A tancovali jsme Besedu, že jo, jsme tam taky tancovali no ... a sestra to já ne, tam Máj se stavěla, to jo, to ona, já jsem byla mladší, ona byla devět let ode mě, tak to jsme chodily jenom na čumendu, že jo. A to tam byl spolek divadlo, to tam jezdili

no a kuřáci. Co jsou tady tak v Hrdlovce byli a to bylo taky hezký a to chodili. My jsme teda v tom spolku jako jo, to jsem byla mladá holka, jako mladá holka jsem neměla zájem o takový věci ju. Ale chodili po vesnici, měli košík, koláčky... to bylo hezký. To tady už jdou jenom do hospody, zavřou se, tam se chlastá a to je celý. Ale dřív když to bylo v tý Hrdlovce, tak to bylo hezký. Tam chodili po vsi, to bylo hezký jako no. I s koňma s vozem, to bylo hezký opravdu. No pak se cvičilo v Sokolovně.

IF: A co jste dělala za práci, jestli se můžu zeptat?

Hana: Já jsem dělala na šachtě.

IF: Na šachtě? A rodiče taky?

Hana: Na šachtě. Všichni. Od babičky, děda. Děda stavěl šachtu, koleje, nejdřív na šachtu. Babička dělala na Nelsonský tam byla rampa. Třídička se tomu říkalo, třídička na uhlí, my jsme tomu říkali na rampě. Tak babička dělala na Nelsonský, dědeček stavěl to...a maminka dělala, můj tatínek, my jsme tam dělali. **Všecky tam dělali...prostě ta šachta živila celou obec. (práce)** Málokdo, když byl někdo takovej soustružník nebo něco takovýho v tom... já jsem teda začínala v Duchcově, ze školy jsem vyšla, tak jsem dělala v TDV v Duchcově. Tam se dělali kočárky. No dětský no...to taky bylo. No teď to zrušili a teď se to vozí támhle někde z tramtárie. A potom právě, tam se málo vydělávalo jako jo, tak potom jsem šla na tu šachtu.

IF: Já si vůbec nedokážu představit, že bych takhle někde bydlela a najednou někdo přišel a řekl mi, že se musím odstěhovat.

R1: No bylo to hrozný. No brečeli jsme. Já jsem brečela celou cestu v tom autě. (ztráta domova) A on: paní, co brečíte, **vždyť budete mít hezký bydlení. Já vím. (životní podmínky - Osek)** Celou cestu jsem brečela. (ztráta domova)

IF: A pomohl vám někdo se stěhováním?

Hana: No to chodili stěhováci, to byli najmutý stěhováci a oni ty chlapy, my jsme si to doma akorát složili, že jo nádobí a takový věci a oni všechno odnosili. A dávali, byli opatrný, aby nic nerozbili, že ju, protože to by museli zaplatit. Tak to nastěhovali do bytu a já říkala, do jaký cimry to mají dát. Tohle dej do týhle cimry, tohle do tamty . A **výhoda teda by to, že když už řekli, že se musíme stěhovat, ale tak ono už ten barák to praskalo, skleničky se hejbaly (životní podmínky – před stěhováním)**, to tak, už byl muž rád, protože se bál aby...

IF: ...aby vám to nespadlo na hlavu.

Hana: A říkali a dali nám vybrat, ukázali, to bylo ty mapy, jestli chcete ten velkej byt nebo takovej, takovej. Kam, jaký patro a to, to jsme si mohli vybrat no, to byla výhoda.

Taky když už, tak si chci vybrat a **chci do nebe, nechci, aby mi někdo dupal nad hlavou (životní podmínky - Osek)**, takže jsem bydlela až ve dvanáctém. Ale byla tam zima nahoře. Kamarádka ta chtěla taky dvanáctku.

IF: Takže vy jste byla vůbec první z Hrdlovky, kdo se stěhoval?

Hana: Do paneláku jo, protože nejdřív tam k nádraží se stěhovalo pár lidí, když to dělali, pak ty čtyřbytovky, ale do paneláku jsem šla první v deset hodin.

IF: A tam vás teda vítal někdo?

Hana: No, ten už ale taky nežije. No ze šachty, ze závodní rady. To mě přivítal, podal mi ruku no...

...

Hana: No člověk když takhle sedí, to **s holkama se vždycky dohadujeme, kde co bylo, tak vždycky říkám, to nebylo tam, to bylo takhle. (Kolektivní vědomí)** Kde kdo bydlel...tak vždycky přemýšlím, že si druhý den vzpomenu. Přeci jen, když se člověk o tom často nebaví, tak zapomene, ale potom, **když se o tom člověk takhle baví, tak se potom vybaví: ty bydleli tam, ty bydleli tam. (Kolektivní vědomí)** Ale v hlavě, kdybych si jí tady mohla namalovat tu Hrdlovku, ty ulice kudy jsem chodila, tak to budu umět udělat. Ale ulici jméno, to nevím, ani tady v Oseku.

...